

وارلیق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسي و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۲ (آردیجیل صایی ۱۳)
سال دوم شماره ۲ (شماره مسلسل ۱۳)

اردیبهشت ۱۳۵۹

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No 2 (Serial No. 13)
May 1980

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه:

۳	۱- بیزده توفیق اولسا : دکتر حمید نطقی
۱۰	۲- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۱۱): دکتر جواد هیئت
۳۱	۳- صدای خدا : استاد شهریار
۳۲	۴- حتمین مسی: خلیل رضا و پرفسور بیگدلی
۴۲	۵- گوی گؤل: پرفسور غلامحسین بیگدلی
۴۳	۶- توفارقانلی عاشق عباس، ۴- اینجی پارچا: عباس مهیار
۵۴	۷- تورکیه اونیورسینه لرینده آذربایجان دیلی: حسین صدیق
۵۸	۸- من اولمه‌رم: حکیمه بلوری
۶۰	۹- حکیمه بلوری‌یه‌جواب: ح. م. ساوالان
۶۳	۱۰- مقدمه‌ای بر کتاب تاریخ روزنامه‌نگاری در آذربایجان: صمد سرداری‌نیا

وارلیق

آیلیق تور کجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسي و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۲ (آردیجیل صایی ۱۳)

سال دوم شماره ۲ (شماره مسلسل ۱۳)

اردیبهشت ۱۳۵۹

دوکتور حمید نطقی

بیزده توفیق اولسا...

دیل، حرکتلی دگیشن اجتماعی بیر فیهنومه (پدییده) دیر. بیر یاندان گونده لیک فکر آلیش-وئریشلی، او بیر یاندان تاریخی، سیاسی و اقتصادی حادثه لر دیل اوزرینده تأثیر لیدیر. بو سببلره گوره معاصر علم و صنعت و مدنی (فرهنگی) احتیاجلار ایچون لازم اولان اصطلاحلاری دیلیمیزین بنیه و خصوصیتلرینه مناسب بیر شکلده سئجیب-دوزه لشمه لی بیک.

هر شئی دن اول یازیمیزا، مناسب بیر گیریش (مقدمه) اولماق اوزره، بو بابدا «آذربایجان دیلینین سه ماسیولوگیسی» کتایبندان اوزونجا بیر «نقل قول» لایاشلا بیریق: «دیلین لغت ترکیبینان چوخ دگیشن و ثابت اولمایان بؤلمه سی ترمینلر (اصطلاحلار) بؤلمه سیدیر. دؤرو موزون باشلیجا خصوصیتلریندن بیر ی علمی و تکنیکین چوخ سرعتلی انکشافی دیر و بوانکشاف نتیجه سینده میدانا چیخان یئنی مفهوملارین، یئنی آنلایشلارین، آدلاندیریلما سی ضرورتی دیر. بوتون بو یئنی آدلار اساساً اصطلاح شکلینده تظاهر ائدیر. چک عالم لری حسابلامیشلارکه، چک دیلینده یارانان یئنی سؤزلرین ۹۰ فائضی (یوزده دوخسان) اصطلاحلاردان عبارت دیر. روس دیلچیلرینین فکری نتیجه عینی وضعیت روس دیلینده

۱- وئردی اووا، آنا یووا و عادلوف-آذربایجان دیلینین سه ماسیولوگیسی-معارف

نشریاتی، باکی ۱۹۷۹، صحیفه ۲۰۲ دن ۲۲۶.

دە اۋزۈنۈگۈستەرىر. ماراقلۇ دىر كە دەمىرچى زادە آذربايجان دىلى ايجون عىنى ملاحظەنى ايرەلى سورەرك يازىر: خصوصى سۆزلىرىن دىمك اولار كە ۹۰ فائىزىنى-يۈزدە ۹۰ يىنى-ترەمىنلر (اصطلاحلار) تشكىل ائدىر.

«صون زمانلار چوخ آز بىر مدتدە يىنى علم ساحەلىرى ميدانا گلمىش تىكنىك حدسىز درجە دە انكشاف ائتمىش و بوتون بونلارلا علاقه دار موافق اصطلاحلار يارانمىشىدۇر. مثلاً عصرىمىزىن ۵۰-۳۰ ايللىرىندە نووۋە فىزىكىسى (فىزىك ھىستەى) ۶۰-۵۰ ايللىرىندە سىنتەتىك لىقلر كىمىياسى (شىمى الياف سىنتىك) ميدانا چىخمىشىدۇر. ھا بىلە ايندى تام يىنى علملر-انفورمىيون نظرىەسى، سىبەرنەتىك، بىيونىك و ساىرە-فورمالاشمىشىدۇر.

بوتون بوساحەلىرىنى يىنى اصطلاحلار يارانمىسى اونلارنى دىقق وال وئرىشلى اولماسىنى طلب ائدىر. بوتون بونلار اصطلاح پروبلەمىنىن اۋگرە نىلمەسىنى و اھمىتىنى چوخ آيدىن شىكلدە گۈستەرىر.

«سەمانىك جھەتنن اصطلاحدان طلب اولونور كە بورادا اشارەلەين (سس تركىبى) ايلە، اشارەلەنن (معنى) آراسىندا بىر اويغونلوق الدە ائدىلمە دىكدە ترمىنولوژى سىستەمدە قارىشىقلىق يارانىر. سىنونىم ترمىنلر (مترادف اصطلاحلار)، ھا بىلە چوخ معنالى اصطلاحلار، متخصصلرىن پىراتىك ايشىنە ضرر وئرىر. اونلارنى بىر بىرىنى تام دىقق لىكى ايلە باشا دوشمەلىرىنە مانع اولور.»

«چوخ معنالى اصطلاحلارنى، يارانمىسىنى سىبىلىرى چوخ اولايىلر. بو سىبىلىرىن مھەملرىندن بىرى اصطلاحىن معنجا دگىشمەسىدۇر. اونا گۈرەدە اصطلاحىن مختلف اثرلردە مختلف معنادا ايشلنمەسىنى قارشىسىنى آلماق ضرورىدۇر.

«دىگر طرفدن ياددا ساخلاماق لازمدىر كە يىنى يىنى آنلايشلار ميدانا گىلپ انكشاف ائىدىكچە، موجود ترمىنولوژى دە دە دگىشلىك اولماسى طبعى دىر و بو پروسەسىن (بو پروسەنىن) دە قارشىسىنى آلماق ضرورىدۇر.»

«چوخ معنالىق ترمىنولوژى سىستەمدە اۋزۈنۈگۈستەرنان جدى قصورلاردان دىر. اودور كە عادتاً ترمىنىن (اصطلاحىن) تىك معنالى لىغا (مونوسەمىيا) مىل ائىدىگىنى گۈستەرىرلر.

ھىرانسى علم ساحەسىندە مشخص (قونقرەت) بىر اصطلاحىن عادتاً بىر معناسى اولور. بونونلا بىلە ھر حالدا اصطلاحلاردا دا چوخ معنالى لىق مشاھدە ائىلىر. بو حالىن سىبى و نىجەسى ميدانا گىر دىگى قصورلار و چتىن لىك لىر شرح و اىضاح اولونمىلىدۇر.»

«... معاصر دىلەمىزە ادارە علاقهسى اوزە دە دوزەلمىش بىر صىرا مركب سۆزلردن عبارت اصطلاحلاردا ايكى معنالى لىق مشاھدە ائىلىر: «پامبىق يىغان» «اينەك صاغان» و ساىرە كىمى. بونلار ھم موافق ايشى گۈرمەگە خىدمت ائىنن آلتى، ماشىنى افادە ائىمك

ايچون ايشله ديلير. اصطلاحين بو شكليده معناجا زنگين لشمهسى اوللر ال ايله گورون
ايشلرين گئتديكجه مكانيك لشديريلمهسى، ماشينلارا حواله انديلمهسى نتيجه سينده باش
وئرير.»

«اصطلاح دان طلب اولونان باشليجا كيفيت لر بونلاردير:

۱- اصطلاح دقيق اولمايدير. بو اودئمك دير كه هر اصطلاح يالنيز بير علمي آنلايشي
افاده ائتمه لي و هر آنلايش يالنيز بير اصطلاحلا افاده اولونمايدير.

۲- اصطلاح قيما اولمايدير. هر اصطلاح بير قيما سوزدن و ياكچيچيك بير لشمه دن
عبارت اولمايدير.

۳- اصطلاح معين سيستمه داخل اولمالي اوز فورماسي ايله هانسي سيستمه
مخصوص اولدوغونو عكس ائتديرمه ليدير.

بوتون بونلار اصطلاحا وئريلن طلبلردير. اصلينده هر بير ترمينولوژي ساحه سي بو
طلبلره كيفيت لنديريجي درجه ده جواب وئرير.»

«اصطلاحين دقيق ليگي آنلايشي، دوپلهت-سينونيم (مترادف) اصطلاحلارين ايشله
ديلمه سينه قارشى دير. لکن تجربه ده بو پره نسيپ ده حياتا تام كچه بيلمير. ترمينولوژي ده
سينونيملره عايد ايسته نيلن قدر مثال گتيرمك اولار، كه بونون دا مختلف سبيلري واردير.
بعضاً صونراكي مولف اول كي دؤرلده باشقالاري طرفيندن ايشله ديبن اصطلاحلاري قبول
ائتمير و يئني اصطلاح ايشله تمه لي اولور بعضاً اول كي اصطلاح دان خبري المورويئني
اصطلاح يارادير. بعضاً اول كي اصطلاحى دقيق لشديرير علمي فكري انكشاف ائتديرير و
يئني اصطلاح ايشله دير و سايره... بعضاً ده آركائيك سوزلره افاده ائديبن اصطلاحلار
ترك اولونور يئني لري يارانير.»

«عملی جهتدن اصطلاحين قيما ليغى يينه جام ليغى پره نسيپي چوخ چتين ليك له يئرینه
يئتميريلير.»

«... ترمينولوغلار اصطلاحين سيستمه لي اولماسينا اهميت وئريرلر. بو اودئمك دير
كه عيني قورولوشا مالك تره يلر (اصطلاحلار) عيني-و يا بعضاً موافق-آنلايشلارين
افاده سينه خدمت ائتمه مه ليدير. لکن بو پره نسيپ ده، اصلينده آخره قدر تطبيق اولونا
بيلمير.»

«... ماراقلی دير كه معاصر اصطلاحلارين چوخى مركب سوزلر شكلينده ميدان اچيخير:
داش خير دالايان (دگرمان)، خمير يوغوران، قاب يويان، طورهاق قازان، باليق يئتيشديرمه
(تشيكلاتي)، ميكرو عالم...»

بيزيم آنا ديلمز عاشقلارين سوزونده، ماهني اوخويانلارين آغزيندا، آنالارين

لايلالاريندا قوجارلايميزين ناغيل وداستانلاريندا، خلاصه خلقيميزين دانيشيغيندا ان تميز و اصيل افاده سيني تاهاقدادير.

لكن اوخوموشلاريميزين وضعيتي بام-باشقادر. دوغمايوردون و اوز خلقتين سئوگي ميندن قوت و الهام آلان منورلريميز، آريامهري و فارس شووينيزيمينه قارشى ديرنديلر، مدنيت و ديبلارين امحاسينه بل باغلاليانلارين هجومونا، ديبلرئى اوگرئمك وگيزلين ييغناقلار قوزماق لا جواب وئرديلر. لكن اوخوموشلاريميزين قالان حصهسى ياواش-ياواش سوادين آنجاق فارسجا اوخوماق-يازماق اولدوغونا قانديلار. اونلار اوز ديبلرينده «كوروييسواد» قالديلار؛ اوقدركه اوز فرهنگ و ادبياتلارينا علاقه لري آنجاق شفاهي ارتباط و انسئتده قالدى. هله بير پارا «انايين» لر ده بو شفاهي علاقه ني ده، اوشاقلاريله، اوز عالمرينده «فارسجا» دانيشماغلا كسديلر.

بو مشفق والدين اولادينا «هويت سيزليك» ازيهسى حاضر لاماقدا اوقدراؤز لرئيندن كئچميشديلر كه حقيقي بير مسخره اولدوقلاريني حس بله ائله ميردیلر. بو اوز ديبلرينده سوادسيز اوخوموشلار، شفاهي رابطه لرئنده جهالت و غفلت اوزره، بول-بول فارسي اصطلاحلار ايشلتمه گه باشلاديلار.

ديليميزين اجتماعي، اقتصادي، اداري ومدني (فرهنگي) موضوعلاردا اصطلاحلاريني بير كناره آتيب و اونلارين يئرئنه فارسجا ويخصوص «فرهنگستاني» كلمه لري اوتورتماق، گنه اوز ديبلرينده سوادسيز و آنجاق فارسجا اوخوموشلارين غفلت لريله باشلادى. ديليميزده مطبوعاتين قدغن اولوشي، او بير يانندان فارسجا مطبوعات، راديو و صوترالاتله ويزيونون بوش قالميش وقوروق ميداندا آت مينتيب جيدا اويتاتماسي مذكور جرياني شدتلندي و اداري، اقتصادي، اجتماعي، علمي وسايره اصطلاحلارين ديليميزه داراشماسيله نتيجه لئدى.

بير يانندان بو عارضه لر، و او بير يانندان اوزون زمانلاردان برى بيريكن غفلت و اونوتغانليقلارين گتيرديكي مشكلات، بيزي ديليميز حقئده جدت له فكرلشمه يه چاغير، هله زمانيميزين شرايطي بونلارين يانئندا بيرده اصطلاحلار مسئله سيني قاراشمىزا قويور. اوخوموشلاريميزين چوخونون ديليميزه يازماقدان مطلقا عاجز اولدوقلاري بير حقيقت دير، زيرا اونلار ديديگيمز كيمي فارسجايي اؤگره نميشلر، و بو دا انسانا ولو آناديلينين يازي و املا قاعده لريني اوزاوزونه بيلمك قدرتيني وئرمز. اؤز ديليميزي ده دوغر و درست يازيب-اوخوماق ايچون بير آز وقت و دقت صرف ائتمه لي بيك.

شفاهي رابطه لره گليجه، بوباب دادا بير-ايكي نقطه يه توجه ائتمك گره كدير. چوخ ياخشى ياديمدادير، تبريزده منيم اوشاقلغيغيمدا، بير چوخ مرثيه خوان و واعظ گؤزل مسلري و شيرين صحبت و وعظ لري ايله شهرده لايقيه شهرت كسب ائتميشديلر.

محلہ میزده بونلارین ایکی سی ایله بیز قونشوایدیک منبرده ایستهر شهیدلرین باشینا گلنلری آنلاتارکن، ایسته خلقه وعظ و نصیحت وئررکن تورکچه میزین اصیل و گؤزل سؤز لریندن استقاده ائدردیلهر و من آراداصیرا دا اونلاردان ایشلتدیکلری کلمه لره و ترکیب لر حقیقنده سئواللار ائدردیم و اونلار گئیش بیر وقوفلا دیلیمیزین کلمه خزینه سینین زنگین لیگی وقاعده وقانون نظریندن امثال سز آهنگ و گؤزلگیه مالک اولدوغونی منمهیل وهیجانلا آنلاتاردیلار. بوروحانیلهر دئمک اولارکه منیم ایلهک تورکچه معلم اریم اولدولار. اونلارین سلیس، تمیز، قایدالی ودوغرودرست دانیشیغینی ائشیتیمک بؤیوک بیر ذوق ولذت ایدی. صورالار رضا شاه بو خلق معلملرینی تارو مار ائتدی، اونلاری فارسجا مرثیه اوخوماغا زورلادی... بو موردده باشیمزانه لرگلدیگینی آنلاتماغا لزوم یوخدور. ایندی باخین نه گونه دوشموشولک.

بیر نئچه گون قاباق، بیر ساتم مناسبتی ایله ترحیم مجلسینده ایدیم. طانینمیش ملالاردان بیرسی چاغریلمیشدی، مرثیه یه اؤزدیلیمزده باشلاماسی منی چوغ سئویندیردی. لکن وعظ و مرثیه سینین مننی، ایشلتدیگی دیسل نظریندن، تبریزده او ۴۰ ایل اولکی ادعاسیز و سلیس دانیشیقلی محلہ ملالارینین یئرینین چوخ بوش قالدیقنی آجی-آجی دوشوندورتدی. زیرا اوگون ائشیتدیگیم وعظ و مرثیه نین تورکچه سی، اصطلاح، صرف و نحو نقطه نظریندن انسانی بی اختیار آغلاتاجاق بیر فاجعه ایدی. دقت ائله سینیز گؤره جک سینیز بیر چوخ اوخوموشلارین اؤز دیلینده دانیشماسی بوندان هئچده یاخشی دگیل. بو ذاتلارین دانیشدیقلاری دیل، دیلچی لیک (زبانشناسی) جهنتدن مطلقا تورکچه دگیل؛ دیلچی لیک علمینده بئله بیر دانیشماغا یاراشان (پی جین) Pidgin آدی در.

چین لیرین انگلیس لرله تماسیندان دوغان قوندارما بیر دیل دوغدی: کلمه لره انگلیزجه و دستور قاعده لری چین دیلینه گؤره ایدی؛ بونا و بونا بنزهر دیلله «پی جین اینگیلیش» دئدیلهر. دقت ائدیلسه گؤرولورکه بیزیم اوخوموشلارین دا دانیشیغی بیر نوع «پی جین» دیر. لکن اشتباه بویورماسینلار بو دیل آذری تورکچه دگیل، اولسا اولسا **فارسجانین پی جین دیلی دیر.**

بونا گؤره تورکچه دانیشدیقلارینین مطلقا خیال ائتمه سینلر، اونلار فارسچا دانیشیرلار، منتهی دیلچی لرین اصطلاحی ایله پی جین فارسچاسی! بیزیم یوخاریدا قید ائتدیگیمیز نقطه لار بو قاریشیق پی جین فارسچاسینا ناظر دگیلدیر. مقصدیمیز بونلارین خارچینده، دیلیمیزی دها تمیز، دها دوزگون دانیشیب-یازماق ایچون چاره لر آختارماقدیر.

چوخ دیللی جمعیتلرده، اوخوموشلار یازیلی و شفاهی رابطه تور دوقلاریندا، چاره سیز اؤز دیل و خلقلرینه یا خدمت ائدرلر و یا خیانت. بو ساحه ده طرفسز لیک امکانی

چوخ آزدیر. هله بئله بیر جمعیت ده، بیر دیل و مدنیتن (فرهنگین) او بیر دیل و مدنیته لره سلطه سی موضوع بحث اولونجا، طرفسزلیک غیر ممکن اولار. ایندی بیزیم، دیل نظریندن خلقیمیزه ائدیله جک خدمت، بخصووص اصطلاحلار، صرف و نحو مسئله لرینه حساسیت و دقت ایله قارشی قویما غیمیز دیر.

بو یازیدا بیلدیگینیز کیمی سؤز و اصطلاحلارین امکان داخلینده تور کچه لشدیریلمه سی مطرح دیر. بو ایش مطالعه، آختاریشلار و علمی مه تودلارین دقت ایله تطبیق ایشی دیر. ایندی بو یولدا بوندان اول کی تجربه لردن فایدالاناراق هانسی اصول و مه تودلار ایله بو مسئله یه یاناشمانین مناسب اولدوغونی گؤستریمک ایسته ییریمک:

۱- منیم سه مک (آسیمیلسیون): خارجی کلمه لرین دیلیمیزده یئرلشمیشلرینی و خلقلر آراسیندا متداول اولانلارینی قبول ائتمک و منیم سه مک.

الف) دیلیمیزده یئرلشمیش خارجی سؤزلر، بوشر طرله منیم سه نه بیلرلر: دیلیمیزده بیر بوشلوقی دولدورموش و بیر خاص مفهومی آنلامامیزدا بیزه یاردیمچی اولمالاری. تلفظ شکللری دیلیمیزین غرامر قاعده لرینه بویون اگمه لری. بوسؤزلرین یازی شکللری ده تور کچه املا قاعده لرینه گؤره یازیلیر، و تلفظی ده اؤز دیلیمیزه گؤره اولور.

ب) بین الخلق قبول ائدیلمیش علمی، اقتصادی، اجتماعی و سایره اصطلاحلار. (آتوم، دینامو، رادیو، تله ویزیون...)

بورادا ایکی مسئله ایله قارشیلاشیریق:

اولا بو سؤزلرین هانسی دئتلره اوغون اولاراق تلفظ مسئله سی بیلدیگینیز کیمی شمال آذربایجاندا بو اصطلاحلار روسجایا اوغون سؤیله نیرو یازیلیر (استانسیا)، تورکیه ده مثلا دئیزچیلیک اصطلاحلاری ایطالیانجایا او یولاراق (آلارغا)، و یا خود بیزده اولدوغی کیمی فرانسیزجایا گؤره (استاسیون) قبول ائدلمه سی لازم؟

مثلا «لوژی» ایله تاماملانان کلمه لری «لوگیا» می تلفظ ائتمه لی؟

ایکینجی مسئله ایسه بو کلمه لرین آخیرینه دیلیمیزین شکلچیلری (پسوندلری) نین آرتیریلاراق مختلف صورتلر آلمالاریدیر (فیزیکچی). بئله لیک له بوسؤزلر منیم سه نیرلر.

«دیلمیزه یئرلشمیش خارجی سؤزلردن» بحث ائدرکن بیر نقطه نی یاددان چیخارماق لازمدیر: اؤز گه دیل لردن بورج آلینان کلمه لر، بورج وئرن دیلدن مطلق صورت ده علاقه لرین کسه لرلر. او کلمه بورج وئرن دئلده دگیشیلسه، بورج آلان دیلده بو دگیشمه لر حسابا قاتیلماز. بونا گؤره مثلا بیر دفعه «بلدییه» کلمه سینین بورج آلدیق. بورج وئرن دیل حقلی و یا حقسیز، یئرلی یا بئرسیز بو کلمه نی (بورج وئرن دیلین مصلحت یا خود سیاستینه گؤره) دگیشدیریب اونون یئرینه «شهرداری» قویارسا بو تغییر اتین بورج آلان دیلده تأثیری اولماز بونا گؤره بیز اؤز دیلیمیزده بو مفهوم ایچون مناسب سؤز طاپینجا یاقدر،

اولدن اولدوغى كىمى «پلسديه» سۇزونى دگىشديرمه دن ايشله تمه گه ادامه وئره جگيز و «شهردارى» بى گۇرمه مز ليكدن گله جگيز. هابئله دير «نظميه»، «نظاميه»، «عدليه» و سايره...

ادارى، اقتصادى واجتماعى اصطلاحلارين هامسى بوقاعديه تابع دير؛ اوكله لرین يا تور كچه سىنى تاپاجاق و قايراجاغيق يا خود اونلارى اول دفعه بورج آلدیغيميز صورتلى ايله ايشله ته جگيز. بوباب دازورلا «متروك حاله صوخلوموش» اصطلاحلاريميزى تازهدن يئنى نسله اؤگرمه لي بيك. هفته گونلرينين، آيلارين آدلاريني و نظامى رتبه و ساير ادارى و مدنى اصطلاحلارى بو شكلده بير فهرست ده حاضر لامالى ييق.

۲- يئنى لهك: ديليميزين مختلف لهجه لرینده ايشله تيلن سۇزلىرى يا اسكى كتابلاردا كئچن كلمه لر آختاريلير و محتاج اولدوغوموز مفهوم لارا قارشى سچيلير و استعمالا قويولور (اولوس، قورولتاي و سايره). بو يولدا لهجه لریمزه و خلقين دانیشيق ديلينه بۇيوك دقت و توجه وجوده گلير اوپير طرفدن ده بۇيوك ادبى-مدنى اركيه مزدن ده استفاده ائتميش اولوروق.

۳- چئويرمك: خارجى فنى و علمى اصطلاحلارين ديليمزده قارشيلیغى عیناً ترجمه يولى ايله كئيريلير (خرمن دؤگن، شعور آلتى، دؤرت يول و سايره).

۴- بنزه تمك: خارجى بير اصطلاحى چئوير ديكيميزده، بعضاً اوكله نين تلفظ شكلينه ياخين بير سۇز، بنزه تمه يولى ايله انتخاب اولور.

ه- ياراتماق: ديلين گنىش امكانلاریندان استفاده ائتمك؛ تور كچه كؤكلره تور كچه شكلچيلر (پسوندلر) آرتيراراق لزوملى سۇزلىرى ياراتماق. (پيل كؤكى-ریشه سى-ييلمك مصدریندن، بوندان ييلديرى-بيانیه و بلکه ده «ييليتتى» كىمى بير سۇز «انفورماسيون» ايچون ياراديلاييلير و ياخور «ييلگى» عموميت له «اطلاع» و «معلومات» ين يئرینی توتاييلير.)

البته بوتون بو مه تودلاردا اساس «ذوق سليم» و خلقين، بو دىلى دانیشانلارین، قبول ائتمه لىرى دير. منورلرين وظيفه سى ديليمزى جور به جور آفت و پارازيت لردن گؤزوموزون گيله سى كىمى قوروماقدیر (محافظه ائتمك دير).

دئمه يين كه بيزيم أليمزدن نه گلر؟ بۇيوك فضولى، تورك ديلينده ياراديجيلىغا باشلاركن، بو وادى ده ايلك آددىملارین چتینليكلرينى خاطر له يهرك ياس يئرینه هميتينه گونميش و نه گؤزل دئميشدير:

من ده توفيق اولسا بو دشواری آسان ايلهرم
نوبهار اولجاق تيكن دن برگ گول اظهار اولار

صون

آذربايجان ادبيات تاريخينه يير باخيش

(۱۱)

يازان: دكتور جواد هيئت

صابر ظاهرزاده- (۱۹۱۱-۱۸۶۲) تنقيدي ره آليستلر مکتبی نين ان بۇيوك شاعرى على اكبر صابر ايدى. صابر ۱۸۶۲ ده شاماخيدا دوغولوب بۇبوموش و سيدعظيم شيروانى نين مکتبىنده اوخوموش وايلك ادبى تحصيلينى اوندان آلميشدير. جوانليغيندا ياخين شرقه سياحت اتميش وكهنه دنباين بوتون آغير شرطلر و قاعده لريني كۆرמוש و اونلارى حس ائتميسدير. عباس صحت ايله تانيشليغي و خصوصيله ملائصر الدين ژورناليندا چاليشماسى اونون دنيا كۆروشو انكشافيندا مهم رول اوينايميشدير. كلاسيك ادبياتى ياخشى بيلن و دۇرونون اجتماعى وضعينه دريندن بلداولان صابر انقلاب دۇرونون و اويانما زمانى نين فكرلريندن الهام الراق بۇيوك يير شاعر اولموشدور.

صابر شعر و شاعر ليگى ايچون فكرينى بئله بيان ائدير:

شعر يير گوهر يكدانهى ذقيمتدير

سالمارام وصف دروغ ايله اونى قيمتدن

ديهرم هجو، سؤزوم دوغرى، كلاميم شيرين

اهل ذوقه وئرهرم نشئه بوخوش شربتدن

شاعرم چونكه وظيفهم بودور اشعار يازيم

كۆردوگوم نيك و بدى ايلييوم اظهار يازيم

گونى پارلاق، گونووزى آغ، گنجهنى تاريازيم

پيسى پيس، اگرينى اگري دوزى هموار يازيم

نييه بس بۇيله بره لديرسن او قاره گۇزوني

يوقسا بو آينهده اگري گۇرورسن اۇزوني

شعره مشغول ايدهرك خاطر غم مايليمي

قويورام قنشر ايمه كاغذيمي ، چرنيليمي^۲

كليرهم يازماغا بير كلمه دوتورسان اليمي

قورخورام، يانه ايچون، چونكه كسيرسن ديليمي

اي عجب مينكه صداقت يولونى آزمييورام

هله گۇردوكلريمين دۇرتده بيرين يازمييورام

صابر عمرونون خونلارينا، ۴۲-۴۳ ياشلارينا قدر اسكى اصولدا غزل، قصيده و شرق كلاسيكلرينى تقليدأ شعرلر يازميشدير. لکن بو يول و اسلوب صابري اقتناع و راضى اتميردى، او ينى سۇز سۇيله مك و ينى فكر بيان ائتمك هوسينده ايدى، كهنه شعر اسلوبو آرتيق طراوتينى ايتيرميش و يوروجو اولموشدى، بوزمان صابر مادي و معنى احتياج و سيختى ايچينده ايدى، او حياتدان، اجتماعى قورلوشدان، وطنداشلارنى نين وهمده اۇزونون وضعيتندن ناراضى ايدى. همين بوزمانلاردا ۱۹۵۵- اينجى ايل انقلابى باشلادى و بوتون روسيادا اولدوغوكيمي آذربايجاندا دا باشلانان کوتلهوى حركتلر، آزادلىق دالقالارى، استبدادا قارشى نفرت و غضبى آچيق جا افاده امكانى، صابر ايچون ايشيقلى بير الهام چراغى يانديردى. صابر آذربايجاندا بيرينجى دفعه اولاراق ياشايشينى، دويوب دوشوندوغونى خلق ديليله يازماغى و شعرى ان عادى حيات مسئلهلرينه انديرمه گى و يا خود بو مسئلهلرى شعر سويه سينه يوكسلمه يى باجاران بۇيوك بير شاعر كيمي ميدانا چيخدى. او، كچه ده گزه ن ديلنجى اوشاقدان، «باباسى نين چول-چوخاسينى بيتله ين» ائوقاديني ندان، حقيقته گۇزونوبره لدن اوخوجولاردان توتوموش **مير هاشيما، ظل السطانا** و **محمدعلى شاه**ا قدر، فهله و اكينجى دن توتوموش **ستارخانا** قدر هاميدان و هر شى دن يازا بيليردى. بو وسعت و احاطه قابليتى شاعر ين بيلگى و حيات تجربه سي، درين مشاهده استعداد سايه سينده ايدى. حيات، عادى ياشايش و معيشت اونون ياراديجيلىق منبع ايدى.

صابر شعرده ينى بير مکتبين، انقلابى ساتيرا (هجو و طنز) اولوبونون بناسينى قويدو. صابرين ياراديجيلىغينى ايكى باخيمدان مطالعه اتمك ممكن دير: ليريك و ساتيريك.

ليريكا صابرده اوزون انكشاف مرحله سي كئچير ميشدى. بونون ايلك و بير آزدا

۱- قارشيمما. ۲- دوات.

ابتدائی نمونہ لری شاعرین غزل لری دیر بورادانہ مضمون نەدە شکل دە بیرینی لیک یو خدور.
معشوقه یه خطاباً دئیلمیش «مفتون سر زلفونه قلاب گره کمز» مصرع اعلاریله باشلانان و یا
بوکیمی غزل لری نده صابر کهنه شعرین اسیریدی.

مفتون سر زلفونا قلاب گره کمز

رنجور لب لعلینه عناب گره کمز

محرابه سجود ائتمه رم ای قیله مقصود

قاشین گۆرهنه سجده ی محراب گره کمز

آج زلفونی دیوانه لری بیر یره پیغما

بو فرقه یه جمعیت اسباب گره کمز

یا تماخیم زلفونده نگارین بئله راحت

عاشقره ای خسته کۆنول خواب گره کمز

من نشته ی لعل لب جانانایله مستم

ساقی منه من بعد می ناب گره کمز

هجرینده روادیر جگریم قانی تۆکولسون

چشمیندن آخان قطره ی خوناب گره کمز

سیراب ائلیبوب لعل لبون صابری ای شوخ

تبدار غم عشقینه قنداب گره کمز

یالیز «شکیبائی» سر لوحه لی و صون غزل لری ندن اولان یندی بیتلیک شعرینده
متانت، وقار و افتخار حسینی ترنم اتمیشدیر. گرچه بورادا دا یاردان، دل شیدادان و عاشق
رسوادان دانیشیر آنجاق شاعر اجتماعی معنی دا اؤزحسب حالینی بیان ائدیر. قارانلق،
جان سیخچی محیطین آغیر تضييقندن بزه رك، ایلك مقاومت و اعتراض حسینی، داخلی
منلیک قدرتی و معنوی بؤیوک لوگونو ترنم ائدیر:

یار گئتدی کجه تحسر دل شیدا دا دورار

عمر واردیچه هوس عاشق رسوا دا دورار

سیل طمن اؤیله تموجله آلیب دوروبریم

بنزرم بیر تو جامان (بؤیوک) داغه که دریا دا دورار

دؤیسه ده جانیمی مینلرجه ملالت لپه سی

ذورق همتیم اولکی تمنا ده دورار

بیستون سینه سینته ده کسه ده مین تیشه گینه

جوره تمکین ائده رک دور دوغوماوا دا دورار

نقد جان ایسه بهای طلب یار ، ایشته
 جان بکف عاشق صادق بئله سوداده دورار
 نه غم ، اوغراتسادا بیرگون منی افغانه زمان
 من گذرسمسه مرامیم گنه دنیا ده دورار
 دورموشام پیش و پس «طعن» ده صابر نتیجه کیم
 اوالفالرکی پس و پیش «اطعنا» ده دورار

بو سبکده یازیلیمیش غزللر صابر یارادیجیلغینین صونراکی دؤرلرینده ده دوام
 ائتمیشدیر. «روحیم!»، «ترانه شاعرانه»، «استقبال ایچون»، «جوجوق» «آتالار بزه گی» و
 «تربیه» شعرلری بئله اثرلر دندیر. شاعر محیطه قارشى اؤز احساسینی افاده ایله قالمیر،
 کهنه عادت و قاعده لرین حکم سوردوگو بیر زماندا احساس و فکر آدملا ری نین چکدیگی
 اضطراب و اجتماعی کدری ترنم ائدیر.

روحوم

هرا گتسهن سنینه منده وارام
 شویدنده فقط اسیریز ، زار
 اؤلمه گیمله سئوینمه سین اغیار
 عالم اولدوقجا من داخی دورارام
 بیر صفا بولمادیق بو عالمده
 باشقا بیر عالمه واریب گنده لیم
 بیر آوج خاکی خاکی ترک ائنده لیم
 مدفن شوم آل آدم ده ا
 من گذرسم وار اولسون آمالیم
 یاشاسین شهریار حریت
 یاشاسین شهریار حریت
 من گذرسم وار اولسون آمالیم

روحوم ای شاهباز حریت
 همتم تک فسادا پرواز ائت
 اوج، اوج، اوج، سواده پرواز ائت
 تنگنای بدنده وار خفت
 آشیان بدنده ائتمه قرار
 یانما سنده منیم کیمی ناره
 بولامازمان ملالیمه چاره
 صیخیلیرسان ، لطیف سن زینهار
 بوشلا بو جسمی جسم من دگیلم
 سنه مشکل اولورسا هجرانیم
 من سنین سن منیم دل و جانیم
 من سنین کندینم (اؤزون) بدن دگیلم

«جوجوق» شعرینده گنج نسلین حالینه یانان بیر قلب چیرپینیر. شاعر کوچده
 سفیل، آج و لوت حالدا گؤردوگو اوشاغی دیلنجی کیمی باخمیر، همین اوشاقدی وطن
 اولادینی، گله جک نسلی و وطنین گله جگینی گؤرور و اونون وضعیتینی شاعری حدیندن آرتیق
 کدرلندیریر:

۱- شاعر بوغزلی نین مضمونو نوخاقالی شیروانین: چنان استاده ام پیش و پس طعن-
 که استاده الفهای اطعنا! بیتیندن آلمیشدیر.

ای در بدر گزوب اوره گی قان اولان چوجوق
 بیرلقمه نان ایچون گۆزی گریان اولان چوجوق
 اشکیله آبروسی ده ریزان اولان چوجوق
 مطلوبی نان قازاندیغی حرمان اولان چوجوق
 انسان کیمی بیلینسه یدی قدر و قیمتن
 آچمیش اولوردی مکتب ملی جماعتین
 درک اتمک ایسته میرهله بو فیضی ملتین
 قالسین نهان ودیعه فطری مهارتین
 ای احتشام ملتی تالان اولان چوجوق
 ای در بدر گزیب اوره گی قان اولان چوجوق!

اولسون اسف او ملته کیم بی خیال دیر
 یا خود خیالی کندینه (اؤزونه) تکثیر مال دیر
 یا وروم (بالا جام) قوزوم، یا تانلار آیلمازم حال دیر
 آنجاق منیمکی ناله ، سنین کی سئوال دیر
 ای من کیمی تنفره شایان اولان چوجوق
 مفلوک و خوار و بی سروشان اولان چوجوق

صابرین صون زمانکی لیریکاسیندا اجتماعی چالشقانیق ، وطنداشلیک منجبتی و
 غیرتی واردیر ، او بیر مبارز متفکر کیمی خلقی نین اجتماعی خسته لیکلرینی دوشونور و
 بونلازین معالجه سینه چالیشیردی. «بین الملل» شعرینده زمانه نین و خلقین خلاصی ایچون
 ان ضروری اولان مسئله نی اورتایاقویور . بوشعر ۱۹۰۵ ده چار حکومتی نین قیزیشدیرینی
 ارمنی - مسلمان قیرقینی زمانیندا یازیلیمیشدیر. صابر بوشعرده خلقی قارداشلیغا، امکداشلیغا،
 آیقلیغا، وفتنه کارلارین، بولانیق صودا بالیق توتانلارین هیله سینی آچماغا چاغیریردی.
 او منورلری و ملتین نفوذلو آداملارینی خلقی دوغرو یولادعوت اتمکه چاغیریردی.

عصریمیز خواهش ائدره کن اتفاق و اتحاد
 جمله میز امنیت ایچره آلماق ایسترکن مراد
 بینیمیزده یوق ایکن بیر گونه اسباب تضاد
 بو وطن اولادینا عارض اولوب بغض و عناد
 مسلمانلار ارمنی لر بینینه دوشدی فساد
 یوخ می بیر صاحب هدایت یوخ می بیر اهل رشاد

ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسییته دائر خطابت وقتی دیر

ایکی یولداش ایکی قونشو بیر وطنده هم دیار

عصر لرله عمر ائدوب صلح ایچره بولموشکن قرار

فتنه ی ابلیس ملعون اولدی ناگه آشکار

گورجهالتدن نه شکله دوشدی وضع روزگار

قتل وغارت بی شمار و شهر و قریه تارومار

الامان بو فتنه یه چاره قیل ای پروردگار

ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسییته دائر خطابت وقتی دیر

فتنه لرکیم قاش اولور بیلیمه نه حالتدن توره

عقل باور ائیله مز کیم آدمیت دن توره

مسلمیتدن و یا خودارمتیندن توره

شبهه بو قدورجهالتدن یا اینکه غفلتدن توره

بومصیبتلر بوتون بغض و عداوتدن توره

بو عداوت مطلقا حال ضلالتدن توره

ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسییه دائر خطابت وقتی دیر

حتی خلقه بیلدیریب دفع ضلالت ائتمه لی

گون کیمی تابان ایدیپ پامال ظلمت ائتمه لی

نابجا بو ایشلرین دفعینده غیرت ائتمه لی

خاطر مغدوردن رفع کدورت ائتمه لی

چاره ساز صلح اولوب دفع خصومت ائتمه لی

صابرا بین الملل تدبیر الفت ائتمه لی

ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسییته دائر خطابت وقتی دیر.

بوشعربندن صورنا صابر آرتیق غزل استادی کیمی یوخ بلکه قوتلی و مبارز بیر متفکر

و نفوذلى بىر ناطق كىمى تائىنماغا باشلادى.

ملانصرالدين ژورنالى دە صابردە بۇيوك تائىر بوراخمىشىدىر. صابردە اوشا قلىقدان بىر معنى لى گولوش قابىلىتى وار ايدى. او بوندان ايتى بىر سلاح كىمى استفادة اتمه گه باشلادى. اويقن ائتى كه ىنى وخوشبخت بىر جمعيت قورماق ايچون آداملار ىن ذهنى نى معارف نورايله، مدنيت ايله ايشىقلاندىرماق و اونلار ىن روحونا چۇكن جهالتى، نادالىغى تۇلكىنه آرادان قالدىرماق لازىمدىر. وطن تورباغىندا ىنى حيات، گلزار سعادت سالماق ايچون بوتورباغى وحشى علفلردن، كۇتوكدن، داشدان و هر جور زىر زىيىلدىن تمىزله مك لازىمدىر. بونا گۇره ده صابر، بدىعى، اجتماعى ساتىرانى و اۇلدور و جو گولوشوشوشىچدى. صابرىن تنقىد گولوشوشىسى قورولوشدان، دولت اداره لر ىندن، دىيىلماسى عالمىندن، مطبوعاتدان، منورلردن توموش عواملىغا، نادانلىغا، جهالته، فاناتىزم و موهورماتا و معىشتىن ان عادى و كىچىك مسئله لر ىنه قدر بوتون اجتماعى حياتى هدف سىچمىشىدىر. صابرىن ساتىرىك شعرلىرى «عصرى نىن آيناسى دىر»، اونون گولوش هدفلىرى نىن هامىسى شاعر ىن ياشادىغى محيط ىن آجى محصولودىر. صابرىن «هوپ هوپ نامهسى» زمانى نىن حقيقت كتابى دىر. ۱۹۱۱-۱۹۰۵-اينىجى ايللرده آذربايجان ىن بوتون مثبت، منفى، قوتلى وضعىف جهتلرى بو كتابدا الدوغو كىمى عكس ائتىدىرىلمىشىدىر.

صابر مطلقىتى، شاهلىغى، بىر ظلم و استبداد اداره سى كىمى قامچىلا بىردى. ظاهرده قانون اساسى، مشروطيه راضى اولوب انقلابى هر كاتى بوغماغا چالاشان شاهلار، روسيادا زحمتكشلىرى آلدادان ايكىنجى نىكولاي، ايراندا انقلابچىلار ىن سر كرده سى ستارخان ايله ووروشان محمد على شاه، تركيه ده مستبد عبدالحميد، صابرىن كسگىن ساتىرا سونگوسه : (سرنيزه) هدف اولموشدور.

صابر زمانىندا ارتجاع عليهنه دانىشماق و يازماق اولوم بهاسىنا تمام اولايلىردى. هفته اولموردى كى چار ژاندارماسى آبرى-آبرى مطبوعاتى قدغن ائدىب باغلاتماسىن؛ وطن پرست و آزادىخواه آداملاردان حبسه و سورگونه گۇنده رمه سىن.

صابرىن شعرلىرى چاپ اولونان ملانصرالدين ژورنالى دا دۇنه دونه باغلانير، آنجاق خلق ىن اعتراضى و علاقەسى سايه سىنده باش محررىندن التزام آلىندىقدان صونرا تكرر بوراخىلماسىنا امكان و ئثر بىلردى. بعضاً ژورنالدا هىئت تحريريه نىن يازدىغى كىمى، «بىزدن آسىلى اولمايان سبىلره گۇره» بىر نئچه صفحه آغ بوراخىلردى. صابر بو ژورنالدا استبدادا قارشى كسگىن شعرلر يازىردى. بوشعرلر ىن چوخو واستو اورتولو، بىر آزاد رمزلى اولوردى آنجاق صابرىن سبكى خلقه اوقدر ياخىن ايدى كى شاعر ىن بوتون رمز و اشاره لرى باشادوشو لوردى. مثلاً «سئوال جواب» آدلى بالاجا بىر مكالمه ده شاعر، چار حكومتى نىن اوز وطنداشلا رىنا ايسته گىنى و سايق بىر وطنداش ىن اونا جوا بىنى سؤيله بىر:

گۆرمە ! باش اوستە ، يومارام گۆزلىرىم ،
 دىنمە ! مطيعم كىسەرم سۆزلىرىم
 بىر سۆز ئىشىتمە ! قولايىم باغلارام
 گۆرمە ! پىكى (چشم)، شام وسحر آغلارام
 قانما ! باچارمام منى معذوردوت !
 بۇيلەجە تىكلىف محالى اونوت !
 قايىل امكان مى اولور قانماق
 متجمر نار ايچرە اولوب يانماق
 ائىلە خموش آتش سوز انىنى

قىل منى آسودە هم اوز جانىنى !
 چارلىق و مستملكە خلقلىرى نىن احساس و فكرىنى دە اسارتە آلماق نىتىندە ايدى .
 استبدادىن حياتدا كۆك ساليب خلقى نىچە ازديگىنى ، جامعهده استمارين زحمتكشلىرى نىچە
 وحشى چەسىنە تالان ائىدىگىنى گۆسترمەك ايچون صابر ، صاحبكارين فهله ايله (فعله و باكى فهله
 لرينه) مالكليرين اكيىنجى ايله ، وارلى نىن يوخسول ايله «دىلنجى» ، «اكيىنجى» ، «قوجا و
 جوان» ، ملانين عوام ايله (آخ نىچە و آى جان - اى جان) و منورلرين كوتلە ايله
 (اينتلىگنتلر و ملت شىرقىسى) روابطينى گۆستىرىر :
 فعله اوزونى سنده بىر انسان مى صانيرسان

بولسوز كيشى انسانلىغى آسان مى صانيرسان

انسان اولانين جاه و جلالى گرهك اولسون
 انسان اولانين دولتى ، مالى گرهك اولسون
 همت دئميرەم ائولرى عالى گرهك اولسون
 آلچاق ، او فاجىق (كىچىك) داخمانى سامان مى صانيرسان
 آخماق كيشى انسانلىغى آسان مى صانيرسان

هر مجلس عالى دە سوخولما تىز آرايه
 سن دور آياق اوستده دئمه بىر سۆز امر ايه
 جايىز دە گيل انسانچا دانىشماق فقرايه
 دولتلى لرە كندىنى يكسان مى صانيرسان
 آخماق كيشى انسانلىغى آسان مى صانيرسان

فقر ایله غنا اهلینه کیم وئردی مساوات

معناده ده صورتده ده وار بوندا منافات

اؤز فضلینی پولسوز ائدهمز کیمسه یه اثبات

بو ممتنعی قابل امسکان می صائیرسان

آخماق کیشی انسانلیغی آسان می صائیرسان

دولتی بیز البته شرافت ده بیزیم دیر

املاک بیزیم دیرسه ، ایالت ده بیزیمدیر

دیوان بیزیم ، ارباب حکومت ده بیزیمدیر

اؤلکه دره بیگلک دیه خان-خانمی صائیرسان

آخماق کیشی انسانلیغی آسان می صائیرسان

آسوده دولتاقددا ایکن دولتیمیزدن

آزقینلیق ائدیر سیزده هله نعمتیمیزدن

بؤیله چیقا جاسیزدا بیزیم متمیزدن

احسانیمیزین شکرونی کفران می صائیرسان

آخماق کیشی انسانلیغی آسان می صائیرسان

هیچ بیر اوتائیرسان، یا بیر اوصائیرسان-المنتلله، او دلاره یائیرسان.

دیلینجی

رد اول قاپودان آغلما زار زار دیلینجی

واقیلداما بايقوش کیمی ، ادبار دیلینجی

بو مجلسیمیز مجلس احساندیر اگر چی

دوزدوکلریمیز نعمت الواندیر اگر چی

احسان فقرا کسلره شایاندیر اگر چی

بیر عادت ارثیه داخی وار دیلینجی

رد اول قاپودان آغلما زار زار دیلینجی

دولتی لریز مقصدیمیز عیش و صفادیر

مهمانلاریمیز بوسوتون ارباب غنادیر

کؤکدیر یئکه دیر بوینی یوغوندیر نجبادیر

بکدیر آقادییر آغزی دعالی علمادیر

پیشمشلریمیزمین جوره لذتلی غذادیر

تيكمه گوزونو مطبخه بي عار ديلنجي
رد اول قاپودان آغلاما زار زار ديلنجي

دخلى بيزه نه بوشدا قاليب دست سئوالين
يا اينكه آچيندان مله شيسر اهلين عيالين
باق باق نجه چيركين دير او منحوس جمالين
حاخ توف اوزونه صورتى موردار ديلنجي
رد اول قاپودان آغلاما زار زار ديلنجي

دولتلى نيچون صرف ايدوب اوز بزل و سخاسين
اعيانى قويوب دويدورا شهرين فقراسين
توكسون گوروم الله اوزونون شرم و حياسين
ال چك ياخا ميزدان ايتيل ادبار ديلنجي
رد اول قاپودان آغلاما زار زار ديلنجي

بير دفعه فقير اولدوغونى آنلادا زينهار
دولتلى لرين پيشميشينه اولما هوسكار
يوتسا يشمه كه بير زادين ، اول ، جانيني قورتار
ائمه بو قدر بيزله آزار ديلنجي
رد اول قاپودان آغلاما زار زار ديلنجي

فقر اهلى غنى لرله ملاقات انده بيلمز
دولتلى يه انسانليغين اثبات انده بيلمز
دولتلى فقير ايله مساوات انده بيلمز
نقصان گتيرر شائينه بو كار ديلنجي
رد اول قاپودان آغلاما زار زار ديلنجي

جوان-قوجا

شهر معلومونوزون وضع و قرارى نجه دير
حمدلله نجه گورموشديسه نوح، اؤيله جه دير

يني مکتب آچيليب مى وطن اولادى ايچون
آز دگيل آدم آچان مدرسه احفادى ايچون

اوخویورمی غزته شهری نیزین اهلی تمام
بعضی سارساق اوخوموشلارا اوخویورمن اوخومام

اؤلکه نيزده آچیلیدیرمی قرائتخانه
تازه لر آچیش ایدی قویدوق اونى ویرانه

آج قارینداشلارا انفاق ائدیلمی ، عمو جان
اونی گورمه زمی خدا ائل نییه وئرسین اونانان

بیوه عورتلرین امری آلینیرمی نظره
جانى چیقسین او دا گتسین گنه بیر تازه اره

اتحاد امرینه دایر دانشیر سیزمی باری
بیر پارامیز دانشیر لیک بو غازدان یوخاری

سنی و شیعه تعصبلری لغو اولدومی یا
نه دئدین ، کفر دانیشدین جیرارام آغزینیها

قابل عرض سؤزوم یوق منی عفو ائت گئدیرم
بیجهتم که گئدیر سن سنی خود من ندیرم

بونا باخ آغزینا باخ ، صورت ادبارینا باخ
باشی نین شاپقاسینا ائتدیگی گفتارینا باخ

صابر قومشو وقارداش اؤلکه لرده یعنی ایران و ترکیه ده اولان حادثه لری یاقیندان
تعقیب ائدیپ حتی ایران حادثه لرینه ایرانین اؤز شاعر لریندن آرتیق علاقه گؤستمیشدیر.

محمد علی شاهین مشروطه یه خیانتی ، ظل السلطانین ، میره اشملارین واستبداد و دربار طرفداری
ملا لرین آزادلیق علیه نه فعالیتلرینی گؤسته ره که اونلاری دنیا قارشى سیندا جلا د، ساتقین

و خلق و وطن خائینی کیمی افشاء و هجو ائتمیشدیر:

نه دیر آيا گنه عصیانلاری ایرانلیلارین
باشلادی جنبشه طغیانلاری ایرانلیلارین

نقض عهد ایله دی اعیانلاری ایرانلیلارین
در حقیقت پیس ایمیش قانلاری ایرانلیلارین

یانسین ایرانلیلارین آرخاسی یاندی جگریم
او یتیم ممدلی دن وار گینه بیر پیس خبریم

بئله دئرلر که قویوب تختی قاچیب تاج سریم
صیغینیب (پناهنده) قونسوله خاقانلاری ایرانلیلارین

در حقیقت پیس ایمیش قانلاری ایرانلیلارین

اهل ایران بو قدر بی شرف اولسون نه ایچون
دشمن طرز امور سلف اولسون نه ایچون
ینی عثمانلی کیمی ناخلف اولسون نه ایچون
باتا یارب گوروم ایرانلاری ایرانلیلارین
در حقیقت پیسیمیش قانلارین ایرانلیلارین

او چجه ایل قویمادیلار تخت ده راحت یاشاسین
بیر دو یونجا چیقاریب کیف ائدوب عشرت یاشاسین
تا اونون سایه ی عدلینده بو ملت یاشاسین
اولسون آسوده مسلمانلاری ایرانلیلارین!
در حقیقت پیسیمیش قانلاری ایرانلیلارین
ترکیه ده عبدالحمیده قارشی مبارزه بایراغی قالدیران تورکلری ده آلتیشلایارق،
اونلاری سلطانین یالان و حيله کار وعده لریندن ساقیندیرماق ایسته ییر:

- عثمانلی لار آلدانمایین آلله ی سئوه رسیز
ایرانلی کیمی یاتمایین آلله ی سئوه رسیز
اولجه وئریلر سیزه حریت افکار
یعنی دانیشیب فکرینیزی ائمله یین اظهار
وقتا که دانیشدیز وزرا اولدی خبردار
مطلق گوره جکدیرکی جیبیشدانه ضرر وار
هر فند ایله اولسا قوواجاقلار سیزی ناچار
چونکه بویغینجا قدا اولور حتی نیز انکار
یاخشیی بو دو توپلانمایین آلله ی سئوه رسیز

ایرانلی کیمی یاتمایین آلله ی سئوه رسیز
صابر، منفی آداملارین داخل عالمینه گیرمک واحوال روحیه سینی آشکارا چیخارماق
ایچون اونلارین اؤز سؤزلریله اؤز ذوقلرینده مناسب صحنه لر تصویر ائدیر. بو باخیمدان
اونون سبکی دیگر ساتیریکلردن آیریلیر، او خلقین دشمنلرینی اونلارین اؤز سؤزلریله
انشاء ائدیر مثلا قاناتیک و بیلگی سیز بیر ماللانین دیلیندن یشله دئیر:

آخ نئجه کتف چکمه لی ایام ایدی
اوندا کی اولاد وطن خام ایدی!
بیزلر ایدی ک خلقین اینان دیق لاری
پیر هدایت دیشه قان دیق لاری
نور گورور لردی قارانلیقلاری
کیم بیزه پول وئرمه سه بدنام ایدی
آخ نئجه کتف چکمه لی ایام ایدی!

تازيانه (ايپقراما) دئيلىن قيصا (۴ مصراعليق) هجولرى شعريميزده ايلك دفعه صابر سؤيله ميشدیر.

صابر كهنه كلاسيك شعرين، حيات ومعيشتدن اوزاق، خلقه يادشکل وسبكين گولونج لوكونو، ساخته ليگيني بالاجا بير شعرينده (دلبر) تصوير ائدير:

آي آلتين آي اوزون گونش، اي قاشلارين كمان

جيران گوزون، قاريشقا خطين، كاكلون ايلان

آلماچەنن ، چەننە زەنخەدان درين قويو

كيبيريكارين قاميش ، دوداغين بال ، تنين كشان

بوينون صراحي ، بوي-بوخونون بير اوجاچار

آندامين آغ گوموش ، ياناغين قيرمزي انار

خالين اوزونده بوغدا ، باشيندا ساچين غراب

قاه-قاه غريبه گولمه لي سن خانمان خرابلر

صابر مربي ومعلم روحلو بيرشاعر اولارق اوشاقلار ايچون گوزل وشيرين پارچالار يازميشدیر . اونون اوشاق مانهيلاري ، ساده ليكي و اوشاق روحونا اويغونلوغو ايله سئچيليرلر (اوشاق و بوز).

صابر كسريلفون تمثيل لریندن، فردوسی دن بير صيرا گوزل ترجمه لير ائتميشدیر. فضولي، نامق كمال و سعدي نين غزل لرینه طنز نظيره لر يازميش و تك توك فارسجا شعر (تضمين و نظيره) سؤيله ميشدیر.

بعضي حكايه و كيچيك مثنور پارچالار يازميشسادا، بونلاردا شعرلري قدر موفق اولماميشدیر.

صابرين ساتيراسيندا آشاغيداكي خصوصيتلري گوره بيليريك:

۱- شاعرتي پين اوزونو دينديرمكله تنقيد ائتديكي آدامي افشاء ائدير. بو آداملار اوز جاهلاننه و گئريده قالميش فكرلريني بير حقيقت كي مي افاده اتمه گه چاليشيلار: اونا گوره ده گولونج گورو نورلر. بونا ان پالارق مثال «ندامت و شكايه» شعريني گؤستمك اولار:

ندامت و شكايه

قاووشوب لاپ آجيغمدان كوره كيم
وئرمي ييديز مني بو ابلهه كاش
صو كي مي هر طرفه آخماز ايديم
ارنه شي اولدوغوني بيلمز ايديم
بيش-دوشين حاضر ائده رديم آنامين

چاتلاير خانباجي غمدن اوره كيم
نولاير ائوده قويديز قاراباش
منكه دامدان باجادا باخماز ايديم
هرزه هرزه دانيشيب گولمز ايديم
اوتوروب آج كومه سينده آتامين

يېتلىۋوردىم نەنەمىن باش ياخاسىن
تئز دوروب صېح ساغاردىم اينىكى
ئىلىۋوردىم بىزەگى يا دوزەگى

نە يىلمىر دىك نە زھرماردى كىتاب
بوسوتون گل كىمى انسانلاريدىق
دەتتىن آندىرا قالمىش سۇزۈنى
بىلە يىر تىرىبەلى ئاۋدە مەدام
ۋاى اوگوندىن كى منى آد ائىلەدەز
من دە ساندىم كە دونوب بىختورە
نە بىلىم بۇيلە دە انسان وارىمىش
ار اوخورموشدە يازارمىش دە مەدام
ار دگىل شاعرىمىش خانە خراب
سالدىز آخردە يامان حالە منى
گاە يازىر گاە اوخويور، گاە دانىشىر

خېرىنى شىرىنى قانمىر بو كىشى

دئىورەم آى كىشى گل بىر اۋزۈنە
بو عمل ائتىدى سنى خانە خراب
او خودىقچە گۈزۈنۈن قارەسىنى
پول گئدىر تاب و توانىن دا گئدىر
كسب و كارىندان الين چىقئدى اوسان

ياما بىردىم بابامىن چول چوخاسىن
خان صەمدن دىلە مەزدىم كىمى
داما ديوارا يا پاردىم تىزەگى

بىز اولان ئاۋدە ھاچان واردى كىتاب
نە معلم و نە درس آنلاريدىق
ائشىدىب گۈرمەمىش ايدىك اۋزۈنى
بىلە دىز من كىمى يىر سىروخرام
ائىلە بىلدىدە كە دلشاد ائىلەدەز
گئدىرەم يىر نىر انسانا ارە .
شكىل انساندا دا حيوان وارىمىش
ار دگىل مەلك آزارمىش دە آتام
فكرى يازماق اوخوماق، شغلى كىتاب
ارە وئردىز دە بو غفالىە منى
گونەدە يىر ھىرزە كىتابان تانىشىر

يورولوب بىرچە اوساننىر بو كىشى

بونە ايشدىر، آكول اولسون گۈزۈنە
پول لارىن دوندى بوتون اولدى كىتاب
آپارىر ، تاپ باشىن چارەسىنى
اوستەلىك بىر قورى جانىن دا گئدىر
ار اولان ىردە گۈرۈم بوخ اولاسان.

بورادا بىر منورين جاھل آروادى، ارى نىن كىتاب ايلە، يازى ايلە مشغول اولماسىنا
بۇيوك بىر تقصير و قباح كىمى باخىر. تىزەك ياپماغى، آتاسى نىن چول-چوخاسىنى بىتەلە
مەگى گۈزل بىر مەشىت قاعدەسى كىمى افادە اتمك اىستە بىر و اۋز عواملىغى ايلە اۋيونور
اونا گۈرەدە گولونچ گۈرونور. «آخ نىجە كىف چىكەلى ايام ايدى!»، «پول»، «اكىنجى»،
«قوى سۇيسون اوشا قئىد اوشاغىم» و «اوخوتمورام ال چىكىن» كىمى شىرلردە بو سېكەدە
يازىلمىشىدەر.

۲- صابرىن شىرىندە كىنايە و استىزا چوخ مەھم بىر ىرتوتور. ھەد ف اطر افلىجاتىصویر
اولونور، آنچاق بو تصویر مستقىم معنالى سۈزلرلە دگىل، مجازى افادەلرلە، كىنايە،
مبالغە و استىزا ايلە وئرىلەر.

«يات قال دالا لای-لای» شعری ینی سبکده یازیلیمیش و استهزا یولینله تنبل لیگین
و غفلتین نئجه حکم سوردگونو گؤسته ریر:
ترپنمه آماندیر بالا غفلتدن آییلما

آچما گؤزونو خواب جهانلندن آییلما
لای لای بالا لای-لای
يات قال دالا، لای-لای!
آلدانما آییقليقد ا فراغت اولا ، هیهات
غفلتده کنچنلر کیمی لذت اولا ، هیهات
بیدار اولانین باشی سلامت اولا هیهات

آت باشینی یات بستر راحتدن آییلما
لای لای بالا لای لای
يات قال دالا، لای-لای
«چیغیرما یات آی آج تویوق» شعرینده کنایه ایله کندلیلیرسن آغیر وضعیتینی
تصویر ائدیر:

چیغیرما، یات آی آج طویوق، یوخوندا چوتجاداری گور
صوس آی یازیق فساداکی عقاب جان شکاری گور
هینینده دالدا لانا چوخ ، حیطده ده دولانما چوخ
ایینده کی؟ بیچاغه باخ ، او تیغ آبداری گور!
گتیر دیگین یومورتادان نتیجه جوجه گوزلمه
قازاندا قیقاناغا باخ ، اوجاقد اکی شراری گور
تاخیل تاخیل دیوب ده چوخ چیغیرما زنگه زورلی تک
بگین خانین ، خانین بگین ایینده احتکاری گور
منم منم دینیلرین اینانما چوخدا قولونا
گره کلی گونده اونلارین قیچینداکی فراری گور

۳- آوروپالیلارین ایهقراما دئدیکلری شعر شکلی (تازیانه) بیزیم شعریمیزده ایلك
دفعه اولراق صابر طرفیندن سؤیلنمیشدیر و صابرین ان کسگین کنایه لی پارچالاریدیر.
مثال ایچون آشاغیداکی تازیانه نی درج ائدیریک:
دیندیریر عصریزی دینمه یك
آتیلان توپلارا دیکسین مه بیریک.
اجنبی سیره بالونلارلا چیچیر
بیز هله اوتوموبیل مینمه بیریک.
۴- صابر کیچیک و جانلی صحنه لر یاراتماقد ا چوق ماهر بیر صنعتکار (هنرمند) دیر.
«ینی وکهنه نین صحبتی» و «ایکی هیند» شعرلری بوسبکده یازیلیمیشدیر:

۱- کومه-نین. ۲- بییه، صاحب. ۳- عقلی یونگول-احمق

نه خبر وار مشهدی؟

ساغلیغین!

آز چوخ دا ینه؟

گازت آلمیش حاجی احمدده!

په! اوغلان نه مننه؟!

بورادا ایکی جاهل دوستون روزنامه و روزنامه اوخویانلارا قارشی نفرتی افاده ائدیلمیشدیر. شاعر ائله گؤزل بیر تابلو یاراتمیشدیرکی صحبت ائدنلرین آخماقلیغی اؤز اؤزونه آشکار اولور.

۵- صابر خلقی مثال لاریندان، دانشیق دیلی نین زنگین لیکلریندن مهارتله استفاده ائتمیشدیر.

صابر همیشه خلقی نظرده توتور و هر بیر اثرینده اوخوجولارینی دالینجا آپارماق ایسته ییر. اونا گؤره ده خلقین سلاخیله سلاخلانیر و خلق و عوام دیلیله دانیشیر:

اوغول منیم دیر اگر اوخوتمورام ال چکین

ائيله مه یین دنگه سر اوخوتمیرام ال چکین

گر چه بدبخت اؤزی علمه هوسکار دیر

کسب کمال ائتمگه سعیی داخی واردیر

منجه بو ایشلر بوتون شیوهی کفاردیر

دینه ضرردیر ضرر اوخوتمورام ال چکین

ائيله مه یین دنگه سر اوخوتمورام ال چکین

بیرینجی دفعه دانشیق دیلی نین بو رنگین افاده سینی شعره گئیره ن شاعر صابر اولموشدور.

نه سوخولموسان آرایا آباشی بلالی فهله !

نه خیال ایله اولوپسان بئله ادعالی فهله !

بوراداکي افاده و ترکیلرین هامیسی دانشیق دیلیندن آلینمیشدیر. صابرین شعریمیزه ائتدیگی خدمت لریندن بیری ده دانشیق دیلی ایله کتاب دیلی آراسینداکی سدی قالدیرماق اولموشدور.

صابر ۱۹۰۰ ایلینده قاردایشله بیر لیکده شماخیدان خراسانا کؤچموش و اوچ ایل مشهد ده کسب ایله کئچنیمیش، لکن مادی وضعی دوزله لمه دیگی ایچون تکرار شماخیه دؤنموشدیر. شماخی ده معلملیک و مکتبدارلیقدان کافی مقدار معاشینی تامین ائدمه دیگی

ایچون صابونچولوقلا مشغول اولموشدور.

بیرمدت صونرا محلی ماللارین طرفیندن بابی لیکله اتهام و تکفیر ائدیلمیش قصابلار اونا صابون پیشیرمک ایچون لازم اولان پیه و قویروق ساتما دیلار. صابر بو حادثه دن صونرا صابونچولوقداندا الینی اوزوب یالتیز معلملیک و مکتب ایشی له مشغول اولدی. صابر خلق آراسیندا اوزونو مدافعه اتمک ایچون بوشعری یازمیشدیر:

صاحب ایمانم آشیروانلیلار	اشهد بالله العلی العظیم
کهنه مسلمانم آشیروانلیلار	یوق ینی بیردینه یقینیم منیم
سنییم اما نه بو امثالدن	شبعهیم اما نه بو ائیکالدن
حق سئوهن انسانم آشیروانلیلار	صوفییم اما نه بو ایدالدن
امر دهیم طاعت مزبور ایله	امت مرحومه و منفور ایله
قائل قرآنم آشیروانلیلار	کفریمه حکم ائیله مبین زور ایله

صابر بیر مدت معلملیک و آچدیغی مدرسه (مکتب امید) ایشیریله مشغول اولدو، لکن مخالفلری اونوراحات بوراخمادیلار ناچار ۱۹۱۰ دا باکی یا گلدی و باکی نین اطرافیندا بیر قصبه ده معلم اولدی. بیر ایل صونرا قاراجگر ورمینه (هباتیت) مبتلا اولوب معالجه ایچون قفلیسه گتدی و اورادا دوستو و امکداشی جلیل محمد قلیزادنین ائوینده قالدی. اورادا بیرمدت خسته لیگی یاخشیشیب و حتی دوستلارینا یازدیغی مکتوب و شعرلرینده حالینین یاخشی لاشدیغینی و اونا ائی یاخیلدیغینی بیان ائدیر. لکن بیر ایل دن صونرا حکیمینی ده گیشیدیریر و حالی پوزولور. شاعر امیدسیز بیر حالده شیروانا قاییدیر و اورادا وفات ائدیر. صابر خسته لیک زامانیندا یازدیغی بیر شعرینده اؤز حالینی بئله بیان ائدیر:

عارض غم لر الیندن اوره گیم شیشمیش ایدی

ظن ائدردیم ائده جکدیر اونا چاره جگریم

بخت منحوسیمه باخ من بو تمنا دا ایکن

باشلادی شیشمگه ایندی اوزی قاره جگریم

ایستیرهم اولمگی من لیک قاچیر مندن اجل

کؤرنه بدبختم اجلدن ده گرهک ناز چکهم.

صابرین مشروطه ادبیاتی نین یارادیلماسیندا بؤیوک سهمی واردیر.

صابر مشروطه انقلابینی یاقیندان تعقیب ائدیپ و بو جریانلاردا چوق تاثیر بوراخمیشدیر. (۱۹۰۹-۱۹۰۷) ایللرینده و بوتون انقلاب زامانیندا کی حادثه لر له علاقه لی شعرلر یازمیش و ملانصرالدینین هر صایی سیندا ایران حادثه لرینده عائد تنقیدی و یاتحسین ائدیجی بیر منظوم یازی نشر ائتمیشدیر.

صابر بوشعرلرینی «هوپ هوپ» و یا ابو نصر شیبانی، گولهین و یا آغلار، گولهین امضالاریله چاپ ائتمیشدیر. صابرین شعرلرینی مجاهدلر تبریزه و باشقا شهرلره یتیره ردیلر. اونون شعرلری آذربایجاندا حتی دیگر شهرلرده سئوه سئوه اوخونور و دیلدن دیله گزه سینهدن سینه یه کئچهردی. فارس روزنامه لری اونون شعرلرینی ترجمه ائدیپ نشر ائدردیلر. سید اشرف کیلانی طرفیندن ۱۹۰۷-۱۹۱۲ ده چیقان مترقی «نسیم شمال» روزنامه سی صابر شعرلرینی فارسجا منظوم ترجمه سی نی نشر ائده ردی.

بعضی ایران شاعرلری صابرین شعرلرینه جواب یازیپ، صابرده اونلارا منظوم جوابلار یازمیشدیر.

صابرین ملانصرالدین ده یازدیغی شعرلره تبریزده چیخان هفته لیک آذربایجان روزنامه سینده چاپ اولان منظوم مکاتبه لر چوق معروف دیر.

صابر، اوزمان باشد. شاه اولماق اوزره ملتی استعمار ائدن مستبدلری و خلق دن غافل پولولولاری افشاء اتمک ایچون اونلارین دیلدن پئله سؤیله میشدیر.

ملت نتیجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار

دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

قوی من توخ اولوم اوزگه لر ایله نه دی کاریم

دنیا و جهان آج اولور اولسون نه ایشیم وار

نس سالما یاتانلار آییلار، قوی هله یاتسون

یاتمیشلاری راضی دگیلم کیمسه اویاتسون

تک تک آییلان وارسادا حق دادیما چاتسون

من سالم اولوم جمله جهان یاتسادا باتسون

ملت نتیجه تاراج اولور انسان نه ایشیم وار

دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

سالما ینادیما صحبت تاریخ جهانی

ایام سلفدن دئمه سوز بیر ده، فلانی

حال ایسه گنور میل ایلییوم دولمانی نانی

مستقبلی گؤرمک نه گرهک عمردی فانی

ملت نتیجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار

دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

اولاد وطن قوی هله آواره دولانسون
چرکاب سفالتله الی باشی بولانسون
دول عورت ایسه سائله اولسون اوده یانسون
آنجا قی منیم آوازه ی شانیم اوجالانسون
ملت نئجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار
دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

هر ملت ائدهر صفحه ی دنیا دا ترقی
ایلهر هره بیر منزل وما وادا ترقی
یورقان دوشه گیمده دوشه گر یادا ترقی
بیزده ائدهرک عالم رؤیا دا ترقی
ملت نئجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار
دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار
صابر مشروطه انقلابی نین باشچیلاریندان ستارخانا هامی دان چوخ مفتون اولموش
و اونون حقیقنده ستایشله شعر سؤیله میشدیر:

ستارخانا

حال مجذوبوم گؤروب قارء دئمه دیوانه دیر
نعره ی شوریده می ظن ائتمه بیر افسانه دیر
شاعرم طبعیم دنیز (دریا) شعر تربیم دردانه دیر
بهجتیم عیشیم سروریم وجدیم احرارانه دیر
انجذاییم جزئت مردانه مردانه دیر
آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
تا که ملت مجمعین تهراندا ویران ائتدیلر
قوکلر ستارخان ایله عهد و پیمان ائتدیلر
ظلم و استبدادا قارشی نفرت اعلان ائتدیلر
ملته ، ملتیه جان نقدی قربان ائتدیلر
آیه ی «ذبح عظیم» اطلاقی اول قربانه دیر
آفرینیم همت وای ستارخانه دیر
حق مددکار اولدی آذربایجان اتراکینا
آل قاجارین پروتست ائتدیلر ضحاکینا

اول شهیدانین سلام اولسون روان پاکینا
 کیم تۆکولموش قانلاری تبریزه تهران خاکینا
 اونلارین جنت دگیلدير منزلی آیا نه دیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 ایشته ستارخان باخین بیر نوع اقدامات ائدیب
 بیر وزیر و شاهى یوق دنیانی یکسر مات ائدیب
 عرض اسلامی وطن ناموسونی یوزقات ائدیب
 حرمت حیثیت ملیتین اثبات ائدیب .
 ایندی دنیانین توجه نقطهسی ایرانهدیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 ایشته ستارخان باخین ایرانی احیا ایلهدی
 تورکلوک، ایرانیلیق تکلیفین اینا ایلهدی
 بیر رشادت بیر هنر گؤستردی دعوا ایلهدی
 دولتین بیر (عین) نی دنیادا رسوا ایلهدی
 قاجمیبوب پروانه تک اوددان، دئمه پروانه دیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 آفرین تبریزیان ائتدیز عجب عهدہ وفا
 دوست و دشمن ال چالوب ائیلر سیزه صد مرحبا
 چوق یاشا ، دولتی ستارخان افندیم چوق یاشا
 جنت اعلاده پیغمبر سیزه ائیلر دعا
 چون بو خدمت لر بوتون اسلامه دیر انسانه دیر
 صابرین دیوانی «هوبهوب نامه» آدیله تبریزده وباکی دادقعه لرحه چاپ اولموشدور.
 هوبهوب نامه باکی دا احمدشفا ئی طرفیندن وحید محمدزاده نین ره داکتور لوغویله فارسجا یا
 منظوم حالینده ترجمه ائدیله ره ک چاپ اولموشدور.

منابع و مراجع

- ۱- آذربایجان ادبیاتی تاریخی. اہگیرمنچی عصر. (ایکینجی جلد) م. عارف وحیدر حسین اوف و میر جلال.
- ۲- آذربایجان مزاح ادبیاتینا بیر باخیش. مصطفی حقى تورکھ قول ، تورک کولتورد آیلیق درگیسی. تموز ۱۹۶۳- آنکارا.

۳- آذربایجان طنز و زناامه لری. ناظم آخوندوف (۱۹۲۰-۱۹۰۶). کؤچوره ن غ. ر. سپهری انتشارات فرزانه. تهران ۱۳۵۸.

۴- هوپ هوپ نامه. م. ع. صابر. آذربایجان دولت نشریاتی باکی آذر شهر ۱۹۶۲. ترتیب ائدنن: حمید محمدزاه. ره داقتوری: عباس زمانوف رسامی: نجفعلی اسماعیلوف.

۵- هوپ هوپ نامه (کلیات) میرزا علی اکبر صابر. انتشارات فرزانه تهران-۱۹۵۸.

۶- سئویم قلی. علی. نظمی. پرفسور یحی شیدا- تبریز ۱۳۵۸.

۷- صابر و معاصرین او. پرفسور عباس زمانوف. چئویره ن. اسدبهرنگی. تبریز

۱۳۵۸.

۸- اسلام آنسیکلوپدسی جلد ۲- پرفسور فواد کوپرولو. استانبول.

۹- تورک دنیاسی ال کتابی. آذربایجان ادبیاتی. پرفسور احمد جعفر اوغلو. استانبول.

صدای خدا

ابیاتی از مثنوی بلند و دلنشین «صدای خدا» که در ستایش خدمت
بدیگران و محبت ب مردم بیان شده و از شاهکارهای «استاد شهریار» شاعر
معروف معاصر است.

کاینهمه از يك تنه آمدند
کند خداوند و درین دشت کشت
شاخ درختی که درختی جداست
بلکه درخت بشر از بیخ کند

دست و دل و دیده و پا و سرند
کاینهمه از يك پدر و مادریم
وای ، ندانی که برادر کشی؟!

وصله جانیم و لحیم جگر
ارث پدر برده برادر همه
کرده سوی کشور خاکی سفر
دست برادر به برادر سپرد:
پاس برادر به برادر رسد
در رخ یعقوب توانی نگاه؟

درد بشر دیدن و دارو شدن
خود همگان را خودی انگاشتن
وای بر آنکس که توانست خفت
چون دل سخت تو نیارد بدرد
گر بشری نقص وجودیت هست

آدمیان شاخه و برگ همد
اصل درختی است کهن، کز بهشت
خلق همه شاخ درخت خداست
هر که تنی کشت، نه شاخی فکند

آدمیان زنده به یکدیگرند
جمله برادر بهم و خواهریم
ای که به کین خیزی و خنجر کشی

حیف، ندانیم که با یکدیگر
طفل خدائیم و برادر همه
ما پسرانیم و ز ملک پدر
دست عزیزان چو پدر میفشرد
جان پدر، گر خطری در رسد
ای تو، که یوسف بفکندی بچاه

شرط بود با همه یکرو شدن
رسم خودی با همگان داشتن
شب که یتیمی است باند و هفت
کودک لختی به زمستان سرد
ای که نگیری ز دل افتاده دست

واختیله تهران روزنامه‌لری نین بیرینده عصریمیزین شهرتلی شاعری استاد محمد حسین شهبازی ۱۸ بیتدن عبارت «صدای خدا» مثنوی سیندن بیر پارچا، شاعرین وقارلی بیرشکلی ایله چاپ ائدیلمیشدی. بودرین مضمونلو و عصریمیزین بوتون دردلسری نین درمانی غایتده بوتون بشریتین دیک، ایستک و آرزوسو اولان صلح و انسان پرورلیک مسئله‌سینه حصر ائدیلمیش بو الهی شعر بیزده درین تأثیر اویاتدی. بودورکه، گندیب مثنوینی بوتؤلوکده اله ائدیپ اونون نثرأ یارادیچی صورتده ترجمه‌سینی حاضر لایب شمالی آذربایجانین معاصر قدرتلی شاعر لریندن.

و قیزقین وطن سوه لرینده ن اولان دوستوم وقارداشم خلیل رضانین اختیاریندا قویدوم. بودوره مین مضموندا خلیل رضانین شلاله طبعی نین محصولو اولان «حقین سسی» شعرینی حرمتلی اوخوجولارا تقدیم ائدیریک همده همان روزنامه‌ده درج اولونان فارسجا شعریده بورادا چاپ ایدیپ حرمتلی اوخوجولارین اختیارینا وئریریک. بودور بوسیز بودا بوایکی مثل سیز و گوژل اثر.

دکتر غلام حسین بیگدلی - پروفیسور

حقین سسی

بو نورانی دنیا ، پیرانی دنیا
 از لدن میوه‌لی بیر باغا بندر
 بشرین قوجامان ، سرت آغاجیندا
 هر انسان بیر گله ، یارپاقا بندر

 یارپاقلار ، بوداغلار آیری اولسادا
 بودونیا باغینین بهره‌سی بیر دیر
 اوددوغو هوا بیر ، ایچدیگی سوییر
 یتردن شیره چکن کؤکلری بیر دیر

بوداق ھېچ باشارمى بو داغدان آيرى
عمر ائدە بيلرمى انسان ، انسان سيز
اودوغما گلشن دن ، اوباغدان آيرى
انسان خزل كيمي اولودور يالئيز

منه ائله گلير ، ھاردا ما ، كيمسه
بیر انسان عمرونه قلم چكirse
اؤزوده بيلمه دن يوزقان ساليراو
بشر آغاجينا بالتا چاليراو

بیر انسان كؤچورسه دن يادان اگر
سن ائله بيلمه كي ، تك بيرجان گئدير
هر سونن باخيشدا ساپسيز ديلك لر
هر كچيك تاپوتدا بير جهان گئدير

او گئدير قاليريق ييز يانايانا
بو دردى اوزكده داشيماق چتين
هر گون يتر اوستوندن يترين آلتينا
كوچور بير پارچاسي بشرتين

بشر دئديك لرى واحد بيريدن
بس نه دن دووشوبدور اورك لر آيرى
انسان جمعيتى يارانان گوندن
يول لار ، طريقه لر ، مسلك لر آيرى

بلكه بونا گؤره بيگانه بيك ييز
بلكه بونا گؤره ديوانه بيك ييز
بلكه بونا گؤره اورگى داشيق
انسانى-انساندان اوغورلاميشيق.

بیر کیچیک بوداغی تیراندا روزگار
بوداغ قان-یاش توکر، آغاج قان آغلار
بیر دورنا آیرلسا اؤز قاتاریندان
قاتار منزله جن کئدر پیریشان

بس بیر دؤرنا قدر اولما یاق می ییز ؟
نه چین بوزا دؤندو قاینار قلبیمیز
آخی بیز هامیمیز یاخین سیرداشیق ،
آتا بیر ، آنا بیر-دوغما قارداشیق

عینی دیر هوامیز ، سو یوموز بیزیم
عینی تور باقدان دیر مایامیز بیزیم
یوغوروب یا پاندا خلقتیمیزی
عینی گؤزده گؤروب طبیعت بیزی

هئچکسی هئچ کسدن اسکیک ائتمه یب
هئچ بیر بالاسینی آنا آتما یب
سن ای قلنج چکیب ناحق قان تۆکن
کیمه قالدیریر سان او قیلینجی سین ؟

سیرانت قارشیندا کی جان سرداشین دیر
انسان دیر ، دئمه لی قان قارداشین دیر
نه دیر بو آرتقین لیق ، بو قودور قانلیق ؟
اوقانلی سنگری سیرانت بیر آنلیق

آتانین قانی دیر آخیر دم بدم
دشمن ساندیغین سینهلریندن
طبیعت ، او بؤیوک آغ ساچلی آتا
بیزی بخش ائندنده بو کائناتا

جان وئردى، قان وئردى، غيرت وئردى او

بېزە انصاف وئردى، مروت وئردى او

بېزە ال وئردى كە ، امدادا چاتاق

يغىلان بىر كىسەن قولۇدان توتاق

بېزە عقل وئردى وجدانلى متىن

درك ائىدك دردىنى بشرتىن

سوس سون او اورك كە، بوزدان سويوقدور

اوزولسون او قول كە، ياردىمى يوخدور

كۆر اولسون او كۆزكە ، آلولانمايا

بىر انسان كۆنلۈنە ايشىق سالمايا

انسان دردىرىنە يىگانە انسان

قورو بىر كۆتۈكدور باشدان بىيادان

بوقوجا دونىسانىن سېرىنە سن گل

طبيعەت نە قدر گۈزل مەكمل

نەچچە مەرياندىر چۆلدە چىچەكلەر

عېنى سىتە اسىر اسن كۈلكلەر

چۆللەردە جىرانلار دىستە ايلە كىتىر

دىنەزدە ايلەر قول-تولا وئرىر

بىدى قارداش اولدۇز-ايشىقلى، ايرى

هەلە بېرچە دىفە كۈسمەيب بىرى

انساندا دىيادا بىر چىچەك، بىر قوش

اونوندا خلقى بىلە صاف اولموش

بىس ھاردان ياراندى ايكى تېرە لىك ؟

ھاچان زھەرلىدى بوقان بو ايلىك

ئەدىر بوجانلىك ، بوئولوم ، بوقان ؟
بىزكە ، تىمىز ايدىك باشدان بىنادان
سنى اى ملك قدر مقدس انسان
اى آدى گونش لەقوشا داىانان

ئىچون ملك اىكن ، ابلېسە دوندون
قىزىل-گموش اىكن قارالدىن ، سۇندون ؟
ظلمتە چورېلدىن ، سنى بىر نور اىكن
باتاقلىق ياراتدىن ، صاف بلور اىكن

دنيايا اود-آلدو تۇكورسنى بوگون
دونن تىكدېگىنى سۇكورسنى بوگون
گۇيدە اولدوزلارا سىقال چكىرسنى
آنچاق يئراوزوندە زىندان تىكىرسنى

باخىرام اگىنىدە تازا پالتارا
ظاھرىن پارلاقدىر ، باطنىن قارا
باشىندا كمالىن ، بىلىگىندە وار
داھا دەشتلى دىر بىلىكلى جۇنخوار !

بىلىك سىز اولماقنى بىلسى بىردىر
بىلىكلى جانى لىك داھا بىردىر
ھانسى مەرتبەدە گۇرچاتىب بىش
سلاھلانېب نېنە ، ياراقلانېب شىر

بوئىنۇندا كىراوات ، لىنىدە سلاھ
انسان قىافەلى يىرتىچى تىمساح !
اوزدە مدح اىلە بىر مەدنىتى
آنچاق باطنىدە ايسە ، فېكرى نىتى

داغيتماق ، قوپارتماق ، پارچالاماقدىر
سۆزۈ ايپك كىمى ، دىشى پىچاق دېر

گىجەلەرداليرام گور شەرلەر
گىجەلەر بىنەزەرىر آل سحرلەر

حیات، گۆز گولەورن بو ایشیق بو نور
اونون سلاھىندا اؤلوم ، قان اولور

دئىن ، بونونچونمى ادىسون مگر
اللىدى، ورشودو اوزون گىجەلەر!..

گۆزونون نورونو او ، گىلە-گىلە
آرىداپ آخىتىدى بىر جوت نافلە

دوشوندىو انسانا بو بىر كىمكەدېر
بىر ایشیق گۆروب سۆيونە جىگدېر

آخاجاق اورەگە ، ادراگە ایشیق
بىس نىه نگران ، ناچار قالمىشیق

سىزای يئر اوزرنە-اؤلوم يايانلار
ظريف دويغولارى تاھدالايانلار

سىزای مستىملىكە هوادار لارى
دونيانىن «مدنى» جانناوار لارى

يوردلارى تورد كىمى قامارلايانلار
دونيانىمىن يئردن حصارلايانلار

راكتلە، تانكلە، توپلا تىنگلە
جىلپىز بىر اوركلە ، دار بىر دىلكلە

بو بۇيوكدونيانى تىكە لەينلر
انسانلىق آدىنى لكە لەينلر

بيليك سيزين اوچون فتنهدير ياليز
ايشيتى بىكدن قوپارير سينيز

باخيرام دونائين خريطه سينه
بوياشى بلالى يئر كوره سينه

دنيا زولاخ-زولاخ ديليم-ديليمدير
چينه نن سرحدلر ديديم-ديديمدير

نه قدر چپرلر نه قدر مرزلر
مرز اوسته معناسيز مبارزه لر

ويران هيروشيما ئولوم سكو تو
ايگير مينجى عصرين نهنگ تابوتو

هله دريالارجا انسان غم لرى
داخائو ، بو هنوالد جهنم لرى

هله جانيلرين چوخوسو ديري
هله اهريمن لر كارتلر ساغدير

بس هانسي قدرتين پولاد اللرى
اونلارى دونيادان قوپارا جاقدير

نچون طرلان كيمي هو الانمايق
بوتون يئر اوزونو وطن سانمايق

قنينا چكىل ميش توسباغا كيمي
ياشاماق انسانا عيب دگيل مي ؟!..

گوزلرى نه قدر داردى اونلارين
يئر قاريش يئر اوسته بوغوشانلارين

يئر آتلىق ال ساخلادوشون اي انسان
آخى ندهن او ترو وورها وورداسان

بیر باخ اطرائینا گۆر دونیا نهدیر
صونو گۆرونمهین بیر خزینه‌دیر
نه زنگین یارانمیش آنا طبیعت
تور باقدا سخاوت ، سودا سخاوت

آلمالی ، آرمودلو بو باغلارسنین
سعادت قایناتلی بو لاغلارسنین
گۆر دونیاسنین چون نهلر ساخلاپیر
داشلار ئوز باغریندا گۆهر ساخلاپیر

منین دیرآغ ساچلی شالهلرده
گۆزلی آل چاناق ترلاله‌لرده
صباغیمیز، صولوموز گموشدور زردیر
دنیانین ثروتی دنیا قسردیر

طمع‌جلوونو بیز بیغساق اگر
بو ثروت ، بو نعمت هامیا ییتر
یا لینیز امک گرگ، حلال بیر امک
زحمت هاله سینه احاطه لنمک

دان اوزو قوشلارلا بیرگه اویانماق
دریاز چالاجالا شده یویونماق
گۆزلدیر آرخلاردا شیر یلداپان صو
کوتان پارلیتسی توربات قوخوسو

گۆزلدیر بهارین باغ چیچک‌لری
سؤگیلی نفسی داغ چیچک‌لری
زمی‌لر توینوندا خیالا دالماق
چورگین عطرینی سنبلدن آلماق

دالیب افق لرین صونسوز لوغونا
قیشقیرماق بو عشقی بوتون جهاننا
انسان یئر اوزونون دوردانهسی دیر
انسانین وطنی یئر کرهسی دیر

یالانچی سرحدلر سیلین سین گرگ
ارضین بوتؤللوگو بیلین سین گرگ
اویانیب آفریقا قالخیب فیل کیمی
آلیب خرطومونا چیرتدان حاکمی

چالیر قایلارا ، چیر پیرداشلارا
آلتیشی ظلم الیندن قورتولموشلارا
آزادلیق عشقی وار عصرین سسینده

بس هائی بو فریاد مصرین سسینده ۱۹

اویانسن بوخودان تبریزیم قلبیم
یاتماسین ، اویانسن عزیزیم قلبیم
آزادلیق دیریک آزادلیق هله
حیاتدا بیزیم چون بهرنجی هله

هله گوی اوزونده نتیجه سرحد وار
آچسین اسرارینی آییلار اولدوزلار
بیزه یئر کرهسی دار بیر قفس دیر
یدتر بو قفسده یاشاماق بس دیر

قالخاق اولدوزلارا آییلارا قالخاق
دوئیایا اوجا بیر ذروه دن باخاق
کائنات انسانین اوچوش میدانسی
انسان کائناتین ذکا طرلانی

بولودلار ، آچیلان قانادلاریمیز
کهکشان اوجالماق اقتداریمیز

هیفا بو مطلبی یلمهینلر وار
انسان هاراینا یتمهینلر وار

هله گور نه قدر یتیم یسیرلر
شاختادا تیره شر قاردا اسیرلر

قوللاری کاندالی ایگیدلر مین-مین
گمیریر داشینی دار محبس لرین

هله فتنه نساد قوولما میشدیر
ظالم لرین بورنو اوولما میشدیر

هله نجه خیال الیکولیک دیر
ان بویوک درد ایسه بیگانه لیک دیر

ییزیم قلب لریمیز بیر لاش سه اگر
انسان هر اولدوزدان پارلاق گورونه

بیر لاش سه جهاندا ملیارد اورکلر
بوتون آرزولارا یتیشیر بشر

باکی ۱۹۷۰

دکتور غلامحسین بیگدلی

غزل

«دخی سؤندور شمعی پروانه که یاریم گلدی»
قلبیمه نور ساچان نازلی نکاریم گلدی
من اوزوم شمعینه پروانهام ای پروانه
بللم فصل خزان اوتدو بهاریم گلدی
نه اولا بیر کیچهلک من یانام ای پروانه
آخی او آی بنیزیم^۲، لاله عذاریم گلدی
خستهی هجر ایدیم و تاب و توانیم یوخ ایدی
دردیمه چاره ایده ن صبر و قراریم گلدی
منه نه شمع گرکدیر ندده مهتاب ایندی
کوزومه نور ساچان سوگیلی یاریم گلدی
عشق کویونده ایدیم در بدر و آواره
اوز گلوم اوز گوزه لیم ماه عذاریم گلدی
دیمه آوارهام ای بیگدلی بو دنیا دا
حسن صیادیم و دامه شکاریم گلدی

ماه اوت ۱۹۶۳. گوی کول

۱- جعفر خندانین دیر. ۲- یاناق.

قولكلور (عاشيق ناغىل لارى)

توفارقان روايتىندە

توفارقانلى عاشيق عباسىن دۇردونجى پاراسى

عباس مەھيار

شاھ عباس دئىر: «آى توفارقانلى عباس، ايندى بىر آيرى جورەدە سنى امتحان ائىلەمك گرك. اگر ياخچى سودان چىخدون اوندان سونرا داھامنىم سۇزوم يوخ. گول گز سئويندى»

عاشيق عباس دئىر: «منى نەقدر يورساندا گول گز عشقىندە يورقونلوق بىلمەرم. سۇزون سوروش.»

شاھ عباس دئىر: «ايندى آيرى بىر اوتاقدا مجلس دوزەلدىرم، سندن ايستە بىرم كى اورادا كىچنلرى شعرىلن اوتورانلارا دى يەسن.» سونرا شاھ عباس حرمسرا يا كئىپ، مجلس دوزەلدىپ و حرمسرا آروادلارن، كنىزلىرىن گول گزىن باشىنا يىغىپ و گول گزىن ايستى يىپ كى اونلارا ساقى لىك ائلەسىن عباس ايشىن ازوايى شىندان سچىر كە اورادا نە كئىچىر. گول گز عشقى اورە كىن دولدوروب و بشلەدئىپ:

مجلس آراستا اولوب مطرب خوشخوان

الىندە بادەسى وار ساقىنى گۇر

سن ئىلىسىن شاهىن آرواد اوشاغىن

ائىلر قايداسى پتان وار ساقىنى گۇر

الىندە توتويدى جانىم آلماسىن

نەجە قايل ائىسىن جانىم آلماسىن

دوغران دوغران ائيله جانيم آلماسين
دوغران دوغران ايله وار ساقيني گور

كاكيلي اينده جانب سرده
جان قوشي ائندنه جاني بو سرده
من عاباسام وئرسم جاني بو سرده

طبيب سن اوستومه وار ساقيني گور
شاه عاباس دئدى: «ها! توفارقانلي عاباس بورايا جاق ياخچي گلמיםن، آما قيزين
اوز ايسته ديگي ده شرطدى. ايندى هر بيريميز بيردانا قيزيل اوزوك يوللوياق، قيزهرهانسى
ميزين اوزوگون گؤتورسه، بيزده اونا دوراخ.»
عاباس كي گوروردى شاه عاباس اويون چيخاتماق نظري وار، مثله نئجه دى بيرلر:
«آيي نين مين بير ايكي اويوني وارهاميسى دا بيرامرود اوسته دور.» شاه عاباس بو ايشلهريله
ايسى بير گول گزين وئرمه سين، شاهين بو ايشين ده قبول ائيله دى. هر ايكي سي بير اوزوك
گول گز خانىما يول لاديلار.

گول گز كي، او مدتده شاهين ذاتى سوتونه بلد اولموشدور و بيليردى كه شاهين بير
آغزى اوتدى بير آغزى سو، قورخودان شاه عاباسين اوزوگون قبول ائيلي بير.
عاشيق اوره گي نازيك اولار، بو ايش عاشيق عاباسا چوخ چوخ آغير گلير. بئله بيلير كي
گول گز داهه اونون داشين آتيب و عاباس توفارقانلي آدلى بير آدام تانيمير. اوز توتوب
اوتورانلارا و بئله دئيب :

اي آغالار بير زامانه گليب دور
آلا قارقا شوخ طرلانى بگنمه ز
اوغول لار آتانى قيز لار آتانى
گلين لرده قينانانى بگنمه ز

آدام وار دولانار صحرائى دوزى
آدام وار دؤشوره رگول-نرگيزى
آدام وار گشيمه گه تاپانماز بئزى
آدام وار آل گي يهرشالى بگنمه ز

آدام وار چوخ ايشده ائيله ر اراده
آدام وار كي، يئته بيلمه ز موراده

آدام وار كى، چۆرەك تاپماز دونياده
آدام وار ياغ يى يەر بالى بگنمەز

آدام وار اگنینه گئيىدى ڧرى
آدام وار دىنندن اولويدى ڧرى
آدام وار مرفتنن يوخدوز خىرى
گنمە گە تېرمەنى، شالى بگنمەز

آدام وار بىرئينا توتاسان گول لر
آدام وار گۆزونه چكەسن ميل لر
توفارتانلى عاباس ياشووا گول لر
ياردا گۆر نە گونه قالى بگنمەز

گول گز اورەك سۆزون بىر جورونن عاباسا يئتيرىر. عاباسين گنمەدە عشق درياسى
جوشە كلىر. محبتى گول گزە مين اولور، سۆزون چۆووروب بشلە دئيىب:

كۆنلوم اگنچەسى گۆزومون نورى
بىر حسابا ملكزاده دى ڧر لر
جنت رضواندا باغ بهشده
قەدى اليڧ سروزاده دى ڧر لر

گۆزلرون دريادى كىرپىگون جيسير
غرق اولوب دريايه زورق - نصير
گۆزەل ليكده تەكسن يوسف - مصير
يارى اوندان چوخ زياده دى ڧر لر

عاباس يارپولوندا بىلاتدى وايه
امك وئر بىر كسە گنمەسین ضايه
ليلى دن مجنوننا شاهدان گدايه
يارى مته نامزاده دى ڧر لر

شاه عاباس دئدى: «دوزدى گول گزى عاباسا نامزاده دى ڧر لر ، اما سن عاباسى يوخ،

من عاباسا نامزاده...»

شاہ عاباس کی دیکھ، سؤزدہ عاشیق عاباسا حریف اولا بیلیمیر. بیر یانداندانلچیلردن
اوتانیر، قوناقلاردان قاماشیر، اوزدن گئدیر گول گزی عاباسا وئریر.

عاشیق عاباس گئنهده دیل آچیب. اوزون توتوب ساری خوجایا و بئله دئییب:

بارالاها درگاهووا شوکر اولا

نه عجب یارادیب یارادان سنی

منیم کؤنلوم بیر سنیلن شاد اولدی

گؤروم حق ساخلا سین بلادان سنی

صونرا اوزون چؤول سومایا توتوب و بئله دئییب:

بیر کامل ملادان در سون آلاسان

سنی گؤروم محتاج گونه قالاسان

ایکی دوستون آراسینی ویراسان

گؤروم حق گؤتورسون آرادان سنی

بئله روایت ایلی بییلر کی عاشیق عاباسین شعرى آغزیندان قورتولمامیش چوول

سومانی بیر ناققل سانجی توتوب، ائله اورادا دوشوب و گبهریب.

عاباس آخیردا اوزون قول عبدول لایا توتوب و بئله دئییب:

شیطان اولادینین عین ذاتیسان

یئری بیلمه گؤیون اللی قاتیسان

شکسته عاباسین خراباتیسان

گؤنول هئچ گؤرمه دیم آوادان سنی

عاشیق عاباس سؤزلرین دی یندن صونرا، سحر باشی گون ساچان واخت، گول گزین

الیندن توتوب پولادوشور. بیر مدت ایکی یورولماز عاشیق، دردلی اور کدن دانیشا-دانیشا

یول گئدیرلر. بیر زاماندا صونرا عاباس دینمیر، دانیشمیر. اؤز اؤزونسه فیکره گئدیر.

اوره گینه وسوسه گلیر. اولار کی گول گزیمی گؤزل گویچک تیز شاه درخاناسیندا قالا شاهین

اونا الی دگمه میش اولا؟

بو سؤز توفان کیمی عاباسین اوه گین قاریشدی ریر و بئله دئیر:

گزدیم ایصفهانی کل جهانی

هئچ گؤرمه دیم سن تک جانی عزیزیم

دودا قلارون قند و شکرین کانی

آغز وندی گؤهرین کانی عزیزیم

بايغولار مسكنى، ويرانە كنجى
سن منى ائىلە دون ائىل لىر گولونىچى
آغزىن پوستە ، دوداخ بادام ، دىش اينىچى
كىرىپك لرون و يراق سانە عزيزىم

شىدا بولبول دوس گول لىرىن دردىمى؟
من خستە نىن درمانى مى دردىمى؟
گول گز شاھىن الى سنە دگدىمى؟
ترك ائىلەرم خان و مانى عزيزىم

گول گز عاباسىن بو سۇزون ائشىدىر كىن، ائىلە عاباسدان قلىبى سىنىر، اورگى اينىچى بىر كى
باش چۇل بيا بانە قويور. گول گزىن باھار بولوتى كىمىن گۇزلىرى دولور، نىسان ياغىشى تىك
گۇزلىرى ياش تۇكور.

عاشىق عاباس گۇرور بارا قويوب، يارا يئرسىز تھمت ويرىب. ئوز ايشىندىن پىشمان
اولوب و بو شعرىلن اىستى يىب گول گزىن اورگىن الە گتىرىمىن و بىلە دئىمىب:

من يارى سئومىشىم قاش و گۇزونن
عیشوھسى نىن ، غمزەسى نىن نازى نىن
ائىلەمە قاپوندىن اغيار سۇزى نىن
عاباس كىمى ناتوانى عزيزىم

گول گز گۇزونن ياشى دوران دگىل، اورك كى سۇزونن يارالاندى، كرك كى
سۇزونن و شىرىن دىلىن ساغالا.

عاباس سۇزونن گول گز اورگىن الە گتىرىمىن و بىلە دئىمىب:

گۇيول مچنون كىمى يايىل داغلارا
اگىل بو لالە نىن بوداغىتىدان ئوپ
پروانە تىك دولان يارىن باشىنا
آرالا تىل لىرىن قاباغىتىدان ئوپ

گۇزەل آدم معلوم ائىلەر اوزوندىن
دانىشاندا دور تۇكولەر سۇزوندىن

او اوزوندن ، بو اوزوند ، گۆزوندن
دیلندن ، دیشیندن ، دوداغیندان ئوپ

قورانی اوخودوم، سینا یاخشی دور
سیرا قون بوینوسینا یاخشی دور
من دندیم ئوپمه گه سینه یاخشی دور
کۆنولها یالواریر بوخاغیندان ئوپ

قول اولوبن گندهر قول ایاغینا
یوخسول اولان گندهر وار ایاغینا
توقارقانلی عاباس یار ایاغینا
دور شاه مردانین ایاغیندان ئوپ؟
عاشیق عاباس، گول گز خانیمین آغلاماغی چوخ چتین گلمب. هر نه قدر شعر
اوخویوب، گول گز قلبین اله گتیریب ئوزون راضی سالا بیلیمی ییب، شعری شعره دایاخ
وئریب و بئله دئیب:

بیر باغواندان به مصلحت
من ئوزومی باغاسالدیم
گه زردیم شاد و خرامان
کۆنومه داغداغا سالدیم

اوو چیلار اوو ویرار داغدا
بولبولر ذوق ائیلر باغدا
پیلته نجه یانار یاغدا
من ئوزومی باغاسالدیم

عاباس دییهر بوگونومی
قلک اونوتماز اونومی
ایمده کی دویونومی
دیشین دیرناغا سالدیم

گول گزگۇزلىرىنىن ياشىن سىلىپ، گولرکن عاباسىن اوزونە باخىب. ائلە باخىش
كى، عاباسىن اولوب قالان آغلىنى دا اليندان آلىب.
عاباس ال يارا طرف اوزادىب و بىلەدئىب:
قاداسىن آلدىغىم نەدن ملول سان
اگر لال اىستىرسىن دىل سىنە قوربان
گوموش نىشترىلن تۇكدون قانىمى
نازىك ال لرىلن سىل سىنە قوربان

مال كىدەر اوتلايار داغىن اىچىندە
پىلتە شىلە وئەرە ياغىن اىچىندە
باغوانى دىندىردىم باغىن اىچىندە
دئدى: «سوسن، سونبول، گول سىنە قوربان.»

باشىنا دۇندوگوم گۇزلىرى خىندان
لىمولار باش وئرىپ چىخىب ياخادان
دئدىم: «گۇزەل بىر بوسە وئر اوخالدان.»
آچىقلاندى دئدى: «آل سىنە قوربان.»
سۇزون آخىرى عاشىق عاباس گول گزىن انىندن توتوب شعراوخويا اوخويا توفارقانا
يول باشلايىب وگول گزە توفارقان يولون نشان وئرىپ و دئىب:

گزرکن مهر و ماهە يتىشىدىم
دريالار چالغا شىرگۇل بويانداى
گۇزىلەر ائىلەر نىقاب آتدان جفا خوش
جفا پرواز ائدەر تئل بويانداى

شاه دولت خاناسى ملك اىصفهانداى
گۇنول آرزوسىندان جان آرزومانداى
خال زىنخاندان، بىر بوسە اوندان
ساغ يانداىن آليرام سول بويانداى

نېتاپ بېردەنى چىكىمىن اوزە
ھەت ئايىلە كىننە گل ھەمان سۆزە
ملول كۆنلوم قالخىدى ملك تىرىزە
قوھوم قارداش دىئسون، ئىل بويانداى

ھىكمون كۈە قافە، بىر جەملە عالم
اوزون لالە، لېلروندى دەھادىم
قاشون مەھرابىدى قىبىلە عالم
عاباسلطف ائىسون يول بويانداى

عاشىق عاباس گول كىزىلن يىتدى گون يىتدى كىچە يول گلېر تا توفارقانا يىتتىشىر
ئىل، قوھوم قارداش عاباسىن ساغ سلامت كىلمە كىندىن چوخ چوخ سۆنۈرلر. آما عاشىق
عاباس بىراگرى ياخشىلارادا گۆزۈدۈشۈب كى عاباسا آىرى گۆزۈنن باخىردىلار.
عاشىق عارىف اولى، سۆزى. باخشى تىز سىچر. عاباس اولارېن جوايىندا بىلە

دئىب:

نە باخىسان گۆزۈ قانلى حارامى
سەن دىيەن گوناھكار ھا مەن دىگىلم
ھەر شەرىن بىر آدى بىر سانى وار
مەن مەبىر شەرى ىمەن دىگىلم

يارىن قاپىسىندا يۈز قان ئايىلەدېم
ال اوز اتدېم چىكىدېم اوز قان ئايىلەدېم
بىر كۆنۈلە دىدېم يۈز قان ئايىلەدېم
داھا بىر كىسلىن يامان دىگىلم

عاباس آغلار پالتارلارېن سۈيدۈلار
سەم ئىدېب قونچە گولون دردىلەر
ھوجايىلار قاش اويناىدېب گولدىلەر
ئايىلەدگىل يارىم، ھەمان دىگىلم

□

بىراياچاق سىز بىردانا عاشىغىن باشىنا گلن قىزو و قدرى اوخودوز. آما گۆرەك ئىلە
ايش بوھاسادىخدا، گلېب يىرىنە يىتتىشىب؟ او زامان كى، شاھ عاباسىن ھەر بوغونون

توکوندن قان داماردی، سۇزۇنون اوستونه ھئج سۇزبوخودو اولارکی سئودیکگی قیزی جالدارلارینین الین حرمسراسینا آپارسین و اونو سورالیح بئش کلمه عاشیق سۇزونه گۆره الدن وئرسین؟

بو سۇزو دوشوفمک گرک. بو سۇزو دوشونمک اوچون توفارقانلی عاشیق عاباسی تانیماخ گرک. اونو یاخچی تانیماخ اوچون آذربایجان عاشیقلاربین گرکدی تانی یاخ. عاشیق ئوزخالقینین اوزون دیلی، گولهردوداغی، سینمازاباشی، اوجاسسی، گوجللی قولی، ویرارالی دی. عاشیق ئوز خلقی ایله گولرواونون غمیلان سیزلار. سۇزواوزاتما بیم عاشیق ائل قهرمانی دی. اونون شمشیری سازی دی و پورولماز دیلی دی. سازاونون دیلی نین یاشماغی و ایاغی نین باشماغی دی.

عاشیقلار ئوزلرین حق عاشیقی بیلرلر. اونه گۆره دی گگی سازینان و سۇزونن داغ بیخماز انس ظالمترین اوزونه قاباریلیب و اونلاری سۇزونن بیخوولایییلار و یئرلرینده اوتوردوبلار و عاشیقلار بیرلیگه وال اله وئرمه گه چاغیریبیلار. عاشیقین دایانا جاغی ائله دی. عاشیق آتابابا سۇزونه اینانیب کی دی یهر: «ائل گوجی، سئل گوجی.» اونا گۆره عاشیق عاباس بیر آیری یئرین روایتنده بئله دئییر:

عاباس بو سۇزلی دی یهر سریندن
آرخی ویرون سوی گلسمین دریتندن
ئل بیر اولسا داغ اوینادار یئریندن
سۇز بیر اولسا زهری گردن سیندیری

عاشیق، مرد اوغلانا ئولمهز محبتی وار. نامرده اوزون نفرت نیشان وئره. ئولومدن قورخماز، انتظاردان پورولماز، عاشیق بیر شئیه کیچیلهر اودا بیردزه محبت دور. عاشیق عاباس گئته ده بیر آیری یئرده بئله دئییر:

دوروم دولانیم باشینا
آلا گۇزلو یار گئدیرم
ئولسه م بویونا صاداعا
قالسام انتظار گئدیرم

مردیله ائيله الفتی
چکمه نامرد دن منتی
بولبول قیزیل گول حسرتی
قیشی، یازی زار گئدیرم

عاباس دى يەرگول فصلى دور
بوندان آرتىق درد هانسى دور
آيرىلىغىن وعدەسى دور
گل کۆنلومى آل گنديرەم

عاشىغىن يارى يوردى بىل لى دگىل. هىچ يىردە يوخدور، هر يىردە وار. كند، شهر،
داش، دوز، چۆل، باير، ائل ايچى، اوبا چاديرى، چۆلچونون ائيران سورفاسىن باشى
و قارى آروادىن تندير اوجاق يانى اونون يىرىدور. اونا گۆره دىرىلىك اونون اوچون هر
زمان تزه دى.

دوخسان ياشىندا عاشىق، ائله يار عشقىندىن دانىشىركى، ائله بىل اون دۇردىاشىندا
اورگى اودلو جوان دانىشىر. عاشىق عاباسىن بو شعرىنه باخ:

باشىنا دۇندوگوم آلاگۆز پرى
ئوز ئوزونه آيرى خالىنان اوينار
جواهر ماتاحى، در خرىدارى
توتوبدور الينده لعلين اوينار

سن سىزگۇروم خاراب قالسىن يوباغى
شىدا بولبول نه ذوق ائىلەر نه زاغى
زولفى دال گردنده آچىب مازاغى
آغ اوزو منور خالىنان اوينار

آي عاباس پرى نىن بعضى ايشلىرى
يورقون مارال كىمى، خوش باغىشلارى
اينچى دن، صدقن، دردن ديشلەرى
آغزى سود، دوداغى بالينان اوينار

□

توفارقانلى عاشىق عاباس بىر اصىل مبارزلەردى كى، مبارزه سىن گول گزمجىتلىن
قاتىب، و شىرىن، گۆزەل گۆيچك و غنى ادىيات اونىدان يارادىدور. اونا گۆزەده،
اونون آدى خىلق ادىياتىنده و علمى كىتابلاردا گىلىب. بو مطلبە گۆره آيرى يىردە
دانىشماخ گرك.

گلن ساییمیزدا، سیزتوقارتانلی عاشیق عباسین ایکنجی روایتین اوخویاجاقسوز.
بوزواپت میاناروایتی دور.

(هله لیک)

اتک یازسی

(۱) ایکنجی روایت بو جوردی:

دیندیرگیتن یارین قلبین آلاله
زئخدان آلتیندان بوخاغیتدان ئوپ

(۲) ایکنجی روایت بو جوردی:

باخجالار تیتره شیر باردان اؤتری
آلمادان هموادان ناردان اؤتری
عباس آغلاپیردین یاردان اؤتری
دور شاه مردانین...

تورکیه اونیورسیتیه لرینده آذربایجان

دیل و ادبیاتی.

یازان: حسین صدیق. استانبول

بیلدیگیمیزکیمی خلق دشمنی اولان پهلوی لر زمانیندا، ایراندا آذربایجان دیلی و ادبیاتی ئویره نیلمه سی و انکشافی یولوندا هر بیر چالیشما یاساق ایدی. پهلوی لر دن قاباق، مکتب و مدرسه لرده، فارسی دیلی ایسته نیرسه یاردیمچی و اورتاق دیل اولاراق اوخونوردو. حُکی ناصرالدین شاه زمانیندا، آذربایجانلی معلم و ادیب میرزا حسن رشیدیه طرفیندن آچیلان اوروپا سایاگی مدرسه لرده ده، ایلك ایللرده درس لره گیریش اولاراق «وطن دیلی» و «آنادیلی» آدلی درس کتابلاری تدریس اولونورموش. آذربایجان خلق مدنیتی نین قاتی دشمنی پهلوی، بونو گوؤممه دی، آذری تور کجه سینی یاساقلادی. بوتون مدرسه و مکتب لر دن، باشقا خلقلرین دیل لری کیمی، قالدیریلدی. آذربایجان دیل و ادبیاتینین تدقیقی و اونونلا علمی تانیشلیق ایسه هئچ زامان ایران دانشگاه و دانشکده لرینده یول تاپمادی. اما بو اوزون کئچمیشلی و زنگین ادبیات ایران خارچینده بیر چوخلو علمی محفللر و اونیورسیتیه لرده، اوخونور و تدقیقی جریانی ایندییه قدر سورمکده دیر. دیل و ادبیاتیمیزین هر طرفلی تدقیق ساحه سی اولان شوروی آذربایجانیندان باشقا، اتحاد شوروینین مختلف جمهوریلرینده، تورکیه، آمریکا، انگلتره، آلمان، ایتالیا، یوگسلاوی، بلغارستان، چکسلواکی، ژاپن، پاکستان، عراق، فرانسه، رومانی، مجارستان، لهستان، تونس و بیر چوخ باشقا ئولکه لرین آکادمی و اونیورسیتیه لرینده، آذربایجان دیل و ادبیاتی، «تور کولوژی» شعبه لری ایچینده گئیش تدقیق اولونور و بیر چوخلو علمی اثرلر میدانا چیخیر. البته بو وسیع پلاندا آذربایجان شناسیلغی دگرلندیرمگین، بوتون بو ئولکه لری گزمگه و یاخیندان علاقه دار اولماغا احتیاجی واردیر. بو کیچیک مقاله میزده، تورکیه اونیورسیتیه لرینده دیل و ادبیاتیمیزین اوخونماسینا قیسادا اولسا بئله بیر نظر سالاجاغیق.

عمومیته، دئمک اولارکی تورکیه اونیورسیتیه لرینین بوتون «تورک دیلی و ادبیاتی»

بۇلوملىرىنىدە «آذرى تور كچهسى» و آذرى ادبياتى، تارىخ بۇلوملىرىنىدە ايسه «آذربايجان تارىخى» درسلىرى ئويره نيلير. او جمله دن استانبول اونيورسيتهسى ادبيات فاكولتهسى، آنگارا اونيورسيتهسى ديل و تارىخ جغرافيا فاكولتهسى، آنگارا حاجت تپه اونيورسيتهسى سوميال و ادارى بيليملىر فاكولتهسى، قونيه سلجوق اونيورسيتهسى ادبيات فاكولتهسى، ارضوم آتاتورك اونيورسيتهسى ادبيات فاكولتهسى، ازمير اژه اونيورسيتهسى سوسيال بيليملىر فاكولتهسى والازيخ فرات اونيورسيتهسى ادبيات فاكولتهسىنى آد آپارماق اولار.

آدلارنى چكديگيمير فاكولته لرين «تورك دىلى و ادبياتى» بۇلوملىرىنين «تورك دىل» درسلىرىنىدە «آذرى تور كچهسى» و «تورك ادبياتى» درسلىرىنىدە «آذرى ادبياتى» درسى وئريلر.

۱- آذربايجان دىلى

«تورك دىلى» و «تورك دىل بيلگىسى» درسلىرىنىدە، «آذرى تور كچهسى» مستقل بير درس اولاراق بيرويا ايكي سمستراوخودولور. بونلارين ايچينده استانبول اونيورسيتهسى ادبيات فاكولتهسى «تورك دىلى و ادبياتى» بۇلومونده ايكي سمستر «آذرى تور كچهسى» اوخودان پروفسور دكتور محرم ارگنين چاليشمالارى تقديره لايقدير؛ پروفسور ارگين ئوزو آذرى اصيلى اولوب، دىل يموزه عائد ايتديه قدر بير چوخ قيمتلى اثرلر يايينلاميشدير. اونون ايكي جلدليك «دده قورقود كتابى» اثرى و «قاضى برهان الدين» اوزرينده چاليشماسى آذربايجان شناسلىق عالمينده مشهور دور.

پروفسور ئوز طلبه لرينه «آذرى تور كچهسى» آدلى چاپ ائتديرديگى درس كتابىنى تدريس ائدير. بو كتابدا شهرسارين «حيدر باسى» ايله برابر آذرى شعريندن بير چوخ نمونه لرين تراسكرپسيونو وئريليش و دىل باخيميندان آذربايجانچانين بوتون دىل شناسلىق خصوصيتلىرى بيان اولونموشدور. پروفسورون قيمتلى اثرينده جنوبى آذربايجان شعرى و عموميتله تبريز شفاهى لهجهسى اساس آليير. دىل شناسلىق باخيميندان البته بو بير علمى و جدى نقصان ساييلير سادا، هم پروفسور ارگين و هم تور كچه ده آذربايجان دىلى اوزرينه صميمى چاليشان باشقالارى ايچون باغيشلانماز بير گناه دگيلدير. طبيعى كسى اونلارين معاصر آذربايجان دىلى و ايران آذربايجانيندا اولان مختلف و رنگارنگ لهجه لر يموز و شيوه لر يموز حاققيدا يالينز تنوريك خبرلىرى واردير. دىالكتولوژى و دىل شناسلىق باخيميندان پراتيك اطلاعاتلارى نقصانليدير. اودا محمدرضا رۇمى نين آذربايجاندا هيچ بير علمى چاليشمايا امكان وئرمه ديگى و اونو پاساقلا دىقى ايله باغليدير.

پروفسور محرم ارگيندن باشقا، دوچنت «سميع ترجان» آنگارا اونيورسيتهسى «دىل

و تاریخ-جغرافیا فاکولته‌سی»، دوچنت «احمدبیجان ارجیلاسون» حاجت تپه اونیورسیتهدی «سوسیال و اداری بیلملر فاکولته‌سی»، افراسیاب غم آلماز آدلی آسیستان ایسه ارضروم و الازیغ اونیورسیتهلرینده، «آذری تورکجه‌سی» آدلی مستقل بیر درس اوخودورلار.

سمیح ترجان، باکودا چاپ اولموش اهلیمان آخوندوفون «آذربایجان فولکلورو آنتالوژوسو» آدلی اثری معاصر تورکیه آلفابه‌سی ایله «آذربایجان خلق ادبیاتی یازینی» آدیندا یئنیند چاپ ائتمیش و همین اثری اوخودور. ایکی جیلدلی «بوگونگو توزک آلفابه‌لرینین» مؤلفی احمد بیجان ارجیلاسون و افراسیاب غم آلماز ایسه «حیدر بابایا سلام» و اونا اوخشارمختلف متنلر اوخودورلار. افراسیاب غم آلماز اوچ جیلدلیک «ارضروم ائل آغیزلاری» آدلی کتابین مؤلفیدیر.

یوخاریدا سؤیله دیگیمیز کیمی، بو اوستادلار هئچ بیرسی معاصر آذربایجان دیل شناسلیغینا هئچ بیر یئنیلیک کثیره بیلمه‌ییبلر هئچ کی، چوخ واختلار، بیزیم دیلی تورکولوژی عالمینده چوخندان بری رد الموش «تورکیه تورکجه‌سینین بیر لهجه‌سی» تئورسینه اساسلاراق تدریس ائدییرلر. البته آیدیندیر کی اگر آذربایجان دیلی بیر لهجه اولسایدی، اونون تورکیه اونیورسیتهلرینده اوخونماسینادا احتیاج گؤرونمزدی و بوتون تورکیه لیلر اوخومامیش اونو بیلردیلر و بوقدر اینجه‌له‌مه‌لر، آراشدیرمالار و لغت کتابلارینادا لزوم اولمازدی.

هرجالدا، آدلارینی چکدیگیمیز اوستادلار، آذربایجان دیل شناسلیقی ساحه‌سینده امکملر صرف ائتمیش، چوخلو مثبت ایشلرده گؤرموشلر. بیر چوخ طلبه‌لرین بیتیرمه تمز موزلاعلارینی آذربایجان دیل شناسلیغیندان سنجمیش، بو ساحه‌ده مختلف کنفرانسلار، وئرمیش و کتابلار چاپ ائتمیشلر. جنوبی آذربایجاندا پراتیک فعالیتلره امکان تاپمادیقلارینا باخمایاراق، اللرینه دوشن هر بیر اورژینال اثری در حال ترانسکرپسیون ائتمیش و اوزرینده چاپیشمیشلار.

۲- آذربایجان ادبیاتی

آذربایجان ادبیاتی و ادبیات تاریخی ایسه بوتون آدلارینی یوخاریدا چکدیگیمیز فاکولته‌لرده «اسکی دیوان ادبیاتی» و «یئنی تورک ادبیاتی» درس‌لری ایچینده تدریس اولونور. دئمک کی آذربایجان ادبیاتی مستقل بیر درس کیمی یوخ، بلکه تورک ادبیاتی درس‌ی ایچینه گیرمیشدیر. بو ایسه بیزیم نظریه‌میزجه نقصانلیدیر. بیلدیگیمیز کیمی دئدیگیمیز «اسکی آنادولو تورکجه‌سی» زمانیندان سونرا، آذری ادبیاتی، باشقا تورک دیللی ادبیاتلاردان آیریلیمیش و ئوزونه مخصوص بیر انکشاف یولو کئچیرمیشدیر. نه ایسه،

بوتون فاکولته لرده اسگی ادبیاتچیلار ۱۱ -نجی عصر دن ۱۹-نجی عصرین اورتالارینا قدر، هر بیر آذری شاعرینه راستلارلارسا، تورک دیوان ادبیاتی ایچینده اوخودورلار. پروفسور عبدالقادر قاراخان و دوچنت محمد چاوش اوغلو استانبولدا، پروفسور حسیبه ماضی اوغلو آنکارادا، دوچنت عامل چلیبی اوغلو حاجت تپهده، دوچنت هارون تولاسا ازمیرده و دوچنت حسین اعیان. ارضومدا دیوان ادبیاتی ایچینده، آذربایجان شاعرلری نسیمی، حبیبی و فضولی نینده اثرلرین اوخودورلار. بعضی فاکولته لرده فقط فضولی بیر سمستر وقت آلیر.

مدرن ادبیاتیمیز اگلدیکده «یاوز آقینار» آدلی گنج بیر آسیستانین، ارضومدا «آذری ادبیاتی» آدی ایله مستقل بیر درسی واردیر. آقینار تورکیهده آذربایجان ادبیاتی آراشدیریمیسی کیمی تانییر. «نبی خزری» و «بختیار و اها بزاده» نین اثرلرینی تورکیهده چاپ ائتدیریب، شهریار و سهند حاقیندا بیر چوخلو مقاله لر یازیبدیر. اونون دوقتورا نزیده «آخوندزاده» نین حیاتی و اثرلری موضوعوندا دیر. طلبه لره یازدیردیغی بیتیرمه تزلردن ایسته، «میرزاعلی معجز» و «تعلیمه» نی آد آپازا بیلرم.

ح. م. صدیق

ارضوم-۳ نisan ۱۹۸۰

حکیمه بلوری

حکیمه خانم ۱۹۲۶ دا زنجاندا آنادان اولموش آتاسی نین آدی ابراهیم دیر. جوانلیغی نین اول ایلرینده اؤز وطنینده خصوصاً تبریزده ادبی و سیاسی فعالیتلری اولموش و دموکرات فرقه سیله ایش بیرلیگی ائتمیشدیر. دموکرات فرقه حکومتی داغیلدیغی زامان باکو یا گنجه و او زماندان بری اورادا پاشا میشدیر حکیمه بلوری ۱۳۴۲ شمسی ده ایراندا خلقین قیامیندان الهام آلاراق (منیم آرزوم) کتابینی یازمیشدیر. حکیمه خانم بوگونه قدر ۱۷ اثر بوراخمیش لکن ایران آذربایجانیندا هنوز هیچ بیر نشر ائدیلمه میشدیر.

صون زامانلاردا تبریزده اونون اولوم خبری شایع اولموش بو خبر حقیقته آقای نقابی پرفسور عباس زمانوفا مکتوب یازمیش و اونندان صوروشموشدیر. حکیمه خانم بو شایعه نین تاثیریه آشاغیداکی شعر یازمیشدیر:

حکیمه بلوری دن:

من اولمه ره م

چایلار کیمی بولانما سن.
آتشلره قالانما سن
یاد سؤزونه اینانما سن
من اولمه ره م سیزدن آیری
آنایمیز تبریزدن آیری

*

اورك وورغون وطنينه
سيتانميشام، دۇنەمدۇنە
اينانميشام بۇيوك گونە
گئەدن كروان قايدا جاق
دردى، غمى اونودا جاق
*

آراز كيمى چاغلار كۇنول
بىر ساز كيمى آغلار كۇنول
سيزە اميد باغلار كۇنول
وصاله يول آچاسينىز
قارداش بوينى قوجاسينىز
*

ديلكلى دىر دىليم منىم
يول كۇزلەيىر انلىم منىم
يىتىرىمىزە اليم منىم
يوردى ويران قويان اۇلسون
يامان خبر يايان اۇلسون
*

ايران، ايندى ايران اولموش
قورد يوواسى ويران اولموش
دونيا سيزە حيران اولموش
مبارك دىر هنرىنىز
سيزين بۇيوك ظفرينىز
*

يول لاريمدا طوفان اولسا
چكىنمەرمە بوران اولسا
عمرىم بىز گون يالان اولسا
باشا دومان آلاز داغلار
كۇي كيشنەيەر يولود آغلار
*

صونا يىتسە عمر بىر گون
باھار گلەر كۇزى دولقون
يار باقلارى، رنگى صولقون
ياش آخىدار بلور يولاغ
غزىب سەيىر بىزىم او جاق
*

بىر مسلكە سارىنميشام
آرزولارلا بارىنميشام
اۇلوم دن دە قورونمو شام
كلىپ كۇرمە زىنجانىمى
سيزە وئرمە من جالىمى
*

من ئولسم دە سۇزوم قالار
آدىم قالار، ايزىم قالار
قارالمايان كۇزوم قالار
يوردموزون او جاغىندا
ھىصقالى بو جاغىندا
*

داياغىم دىر تھران، تېرىز
او محنتى، دردى لېرىز
نيە پئىلە ياد اولدوق بىز
عمر گئەدەر، ايزى قالار
شاعر گئەدەر، سۇزى قالار
*

منكى بىردان اولدوزو يام
وطن قىزى، ائل قىزى يام
ھامونىز اتامارزى يام
قارداش باجى يادا دوشەر
شاعر قلبى اودا دوشەر
*

باشا يئتەر بويوخوشلار
يازا ۋنەر قارا قيشلار
ساوالان دان اوچان قوشلار
ساوالانا دۋنەر بىرگون
اور دايا نىب - سۋنەر بىرگون

*

قارداش منده كنه جگم
سيزنن دئىوب - گوله جگم
يانىزداۋله جگم
مزارىمى قازاسىتيز
باش داشىمى يازاسىنيز

*

«بلورى» دىر بوردا ياتان
قبرى قىزىل گوله باتان
صون نفس ده كامه چاتان
بىر آزادلىق قوربانى دىر
اۋلجى صنعت طرلانى دىر

حكيمه بلورى

ساوالان دان حكيمه بلورى يه جواب:

۲

هر ايشين دوزو ياخشىدیر ،
غمين ده سۋزو ياخشىدیر ،
گۈروشمك اۋزو ياخشىدیر ،
بو آيرىلىق ، چاتاز باشا ،
كۈروش بىزله اولار قوشا .

باچى سندن مکتوب آلدیق ،
سۋزون معنا سينا دالدىق ،
غم يارداغين يتره چالدىق ،
يازيندا ، وصال گۈرۈندۈ ،
كئتميش سئوينج بىزه دۋندۈ .

۳

اور كلرده وار بود يلك ،
سيزلری گؤروب سئوئك ،
هاميميز بير دئيئب، گولك ،
ائليميز آرزو بسله بير ،
اوز دوتوب، سيزى سسله بير.

۴

سيز او وقت گئتديز اويانا ،
يورد ظلمي گلمزدي صانا ،
يازيقي ائللر دويد وجانا ،
يول يوخيدى تاپاق نجات ،
ظلميلر اولدى قات باقات.

۵

ائليمين ائوين ييخديلار ،
اورليغين يوخاچيخديلار ،
هر كيم دانيشدى، سيخديلار .
اولدو منيم ائليم تالان ،
ائليم، دوغما ديلم تالان ،

۶

اوزون ايللر بئله كئچدى،
ائليم اوره لك قانين ايچدى،
ظولوم، صبرى كسدى، بيچدى،
قاراگونلر باشاويرديق،
جانئيب، زنجيرى قيرديق.

۷

سيزكى، باشلاديق عصيانى ،
دوتدوق الده شيرين جاني ،
شهيدلرين قيزيل قاني ،
بيزى آغ گونه چيخارتدى ،
ظالم گئديب، آدى باتدى.

۸

بولودغملر آغلاماسين،
اور كلرى داغلاماسين،
غم سئل اولوب چاغلاماسين،
چونكى، سارايلار ييخمشيق،
آزاد گونلره چيخمشيق.

۹

ظلم ائوى قالميش ويرانا،
بوگون باخ عزيز ايرانا!
شعريئى ياز، دئى هر يانا،
اولكه آزاد، گونوموز خوش،
شهيدلرين يئريدير بوش.

۱۰

جان قوربان دئيديك وطنه،
اوغروندا جانندان كئچه نه،
ايش قاليبيدى سنه سنه،
يازيب، ياراتماقدى باجى،
چوخ ايشله مكدير علاجى،

۱۱

باغريميزى داغلاماياق،
غملى ساز تك آغلاماياق،
يادلارا بئل باغلاماياق،
اميديميز، ائليميزدير،
دوغما، شيرين ديلميزدير.

۱۲

چايلار كيمي بولانمارام،
آتشلره قالاتمارام،
يادلارا هئچ اينانمارام،
بيليرم، اولمه چكسن!
آخى بس كلمه يه چكسن!؟

۱۳

دوسلار گل سين، اوزون ده گل!
ياز، اثرين اولاشعل،
كوزهل هنر، پارلاق عمل،
ايندى ياراتماق واقتيدير،
عملرى آتماق واقتيدير.

۱۴

قوى سوزومو ويريم باشا،
مىلام وئريم هر ائلداشا،
على، مدينه، بالاشا،

سليمانا، بختيارا،

اود ياراشيقلى ديارا.

۱۵

مىلام كونده رير ساوالان،
تبريزله اردبيل، موغان،
عزيز خمسه، آنا زنجان،
بالامينا حسرت چكير،
آ: اديغا توخوم اكير.

تهران ۱۳۵۸

ح.م. (ساوالان)

پیش‌گفتار

بقلم صمد سرداری‌نیا

روزنامه و مدرسه فرزندان همزاد فرهنگ یک جامعه هستند که یکی عمده‌دار تربیت کودکان و دیگری مأمور پرورش بزرگان است، هر جامعه‌ای که بخواهد پیشرفت کند و توسط دیگران مورد استثمار قرار نگیرد باید افکار مردمش را بالا ببرد و این هم میسر نیست مگر با ایجاد مدارس و مطبوعات آزاد و متعدد، در این میان جراید و کلا وسایل ارتباط جمعی نقش تعیین‌کننده را در هر اجتماعی دارند جامعه‌ای که روزنامه ندارد یا مطبوعاتش از آزادی برخوردار نیستند آن جامعه را آزاد نمی‌توان شمرد، برای اینکه افکار عمومی افراد هرکشوری را وسایل ارتباط جمعی آن مملکت رهبری می‌کنند و آن‌ها هستند که افراد را از اوضاع جاری دنیا و مبین خودشان آگاه می‌سازند و به آنان معلومات سیاسی و آگاهی اجتماعی لازم را می‌دهند و اگر وسایل ارتباط جمعی نقش خودشان را بخوبی ایفاء کنند در نتیجه آن ملت از شعور اجتماعی و پشتوانه سیاسی لازم برخوردار می‌شوند که این دو ضامن استقلال و پیشرفت هر کشوری است.

موقعی که صفحات تاریخ مطبوعات سپه‌نمان را ورق می‌زنیم به‌خوبی به این واقعیت پی می‌بریم که این جراید چه خدمات پارزشی به میهنشان کرده‌اند که لازم است از این پیشقراولان آزادی و حریت به‌نیک‌ی یاد شده و نامشان برای همیشه در تاریخ کشورمان زنده بماند، برای اینکه آن‌ها بودند که راهگشای پیشرفت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی شدند.

این روزنامه‌ها بودند که در زمینه فرهنگی راه درست پیشرفت را به ما آموختند زمانی که در میهن ما مدرسه‌ای وجود نداشت و کودکان در مکتب‌خانه‌ها تعلیم می‌دیدند و در واقع وقت‌گذرانی می‌کردند چون آن‌ها با اصول صحیح علمی اداره نمی‌شدند و تدریس به‌طریقه درست نبود لذا نتیجه خوبی عاید نمی‌شد و مردم هم در پی خبری بسر می‌بردند و آگاه نبودند که این نوع آموزش و پرورش آن‌ها را به مقصود نمی‌رساند، در این موقع میرزا حسن رشیدی تهریزی در روزنامه اختر (۱) می‌خواند «در اروپا از هر هزارتن ده نفر بی‌سوادند ولی در ایران از هر هزار نفر ده تن باسواد میشوند و انگیزه این، بدی شیوه آموزش و دشواری درس‌القیاست. باید در ایران دبستان‌هایی به شیوه اروپا بنیاد شود» زنده‌یاد میرزا حسن رشیدی در خاطراتش می‌نویسد: «موقعی که این مطلب را همراه پدرم در روزنامه خواندیم این نوشته درمن و پدرم سخت مؤثر افتاد و من که ملازاده بودم و می‌بایست به نجف رفته و درس ملایی بخوانم باهمداستانی پدرم روانه استانبول و مصر و بیروت

گردیدم و در این شهر بازپسین چگونگی آموزگاری نوین را یاد گرفتم». یا اینکه نخستین مدرسه به سبک امروزی را برای اولین بار در ایران میرزا حسن رشیدی در تبریز بیان گذاشته و این همه پیشرفت در زمینه آموزش و پرورش را مدیون آن رادمرد هستیم ولی در حقیقت این مطبوعات بودند که وی را به این کار متبرک رهنمون شدند و او با خواندن آن مقاله تصمیم گرفت که کشورش را از نظر تعلیم و تربیت به راه صحیح هدایت کند.

بطوریکه در جایش خواهد آمد روزنامه اختر، در اغلب زمینه‌ها با درج مقاله‌های اساسی و منطقی در بیدار شدن افکار مردم ایران قدم‌های مؤثری برداشته است، این روزنامه با نوشتن مطالب مبسوطی نواقص مملکت را شرح میداد و عقب‌ماندگی‌ها را با پیشرفت‌های ممالک اروپائی مقایسه کرده و مردم را به تغییر وضعیت تشویق میکرد. این روزنامه‌ها بودند که با کشیدن کاریکاتور و نوشتن مطالب انتقادی در قالب طنز محمدعلی میرزا را از مقام ظل‌اللمبی پائین کشیده و چهره واقعی آن‌دژخیم را به مردم نشان دادند بطوریکه طاهرزاده بهزاد می‌نویسد: «قبل از مشروطیت مردم عوام شاه را ظل‌الله نامیده وجود او را از گناهان مبری تصور میکردند بعد از برقراری اصول مشروطیت و بسط فرهنگ و انتشار روزنامه‌ها گاهگاهی تصاویر او را در صفحه‌های جراید بشکل‌های خنده‌داری منعکس

میکردند و محمدعلی میرزا از مشاهده آن‌ها سخت عصبانی میشد» (۲) جراید با این کارشان به مردم حالی میکردند که نه تنها شاه سایه خدا نیست و برخلاف تصور آن‌ها وجودش نیز پر از خطا و گناه است و تمام بدبختی‌های این ملت مظلوم نیز ناشی از وجود نحس آن خون‌آشام است و این بود که محمدعلی میرزا و تمام دیکتاتورهای تاریخ، مطبوعات را بزرگترین دشمنان می‌شمردند و می‌شمارند و شدیداً از آن‌ها وحشت دارند برای اینکه بفهمیم مستبدان چقدر از آزادی افکار و روشن شدن مردم می‌ترسند به نوشته دکتر مهدی ملک‌زاده توجه کنیم وی مینویسد: «در موقع جمع شدن آزادی‌خواهان و خواندن روزنامه‌ها ۱۸ نفر گرفتار شدند و با دستور ناصرالدین شاه آن‌ها را به چاه انداختند و خود شاه با ۵۰ تیر آن‌ها را از بین برد و دستور داد چاه را پر کنند» (۳)

همچنین در مورد تکوین و به‌ثمر رسیدن نهضت مشروطیت ایران نقش مطبوعات خیلی یارزش است و اگر بخواهیم خدمات گرانبهای روزنامه‌ها را برشماریم خود نیاز به تدوین کتابی خواهد بود، تاریخ میهنمان هیچ موقع خدمات ارزنده روزنامه ملا نصرالدین نسبت به انقلابیون ایران را فراموش نخواهد کرد، مقاله‌ها و مطالب آگاه‌کننده این روزنامه در پیروزی نهضت مشروطیت ایران نقش مهمی را بازی کرده است، چنانکه سهم اشعار میرزا علی اکبر صابر آن شاعر آزاده خلق آرد بایجان در پیروزی مردم بر استبداد کمتر از فتنگ مجاهدین نیست، برای اینکه سهم جراید را در روشن کردن افکار مردم و خدمات آن‌ها را در به‌کمال

رسیدن جنبش مردم برای رسیدن به دموکراسی و آزادی در نهضت مشروطیت بدانیم لازم است مثالی بیاوریم.

بعد از کودتای ضدخلقی محمدعلی میرزا که مجلس را به توپ بست و آزادی را از بین برد، این کودتا به جز در شهر قهرمان پرور تبریز در تمام شهرهای ایران موفق شد و هیچ جنبنده‌ای نتوانست در برابر وی ایستادگی کند فقط مردم و هوشیار تبریز بودند که قبلاً این عمل خائنانه را پیش‌بینی کرده و به تربیت مجاهد پرداخته بودند و خودشان را برای همچو روزی آماده کرده بودند، یکی از عللی که باعث شد خلق تبریز به این کار ارجدار همت گمارد و مسیر تاریخ را عوض کند وجود مطبوعات آزاد و متعدد و مطالب آگاه‌کننده و روشنگر آن‌ها بود، از جمله مسائل آگاه‌کننده روزنامه‌ها انتشار اوضاع روسیه آن زمان و تشکیل دوما و انحلال آن و صدور دفاعیه نمایندگان مردم و ماجرای محاکمه آنان بود که روزنامه صوراسرافیل آن‌ها را نشر میداد و به گوش ملت ایران میرساند، انتشار این مطالب باعث شد که رهبران نهضت در تبریز از آن درس عبرتی بگیرند و برای روزمبادا که در انتظار ملت ایران بود آماده شوند، خلاصه وضع روسیه بدین‌قرار بود که بعد از قیام مردم تزار روس مجبور شد که تن به تشکیل مجلس قانون‌گذاری بدهد که دوما نامیده میشد، در بین نمایندگان نخستین دوما افرادی بودند که از بین مردم برخاسته بودند و میخواستند قوانین مترقی به نفع مردم محروم تصویب شود از جمله قانون اصلاحات ارضی بود که اصلاً خوشایند زمامداران و قدرتمندان روسیه نبود لذا دوما منحل شد و نمایندگان مخالف دولت بعد از انحلال دوما به فنلاند خودمختار رفتند و در شهر ویبورگ گردآمدند و بیاننامه معروف خود را خطاب به ملت انتشار دادند که این خطبانه درست ۸ ماه پیش از پیماران و انحلال مجلس شورای ملی ایران صادر شد و روزنامه صوراسرافیل که الحاق در تاریخ مطبوعات کشورمان نقطه عطفی بشمار میرود تمام این رویدادها به اضافه جریان محاکمه و دفاعیات نمایندگان دوما را به جرم صدور اعلامیه یاد شده منتشر میکرد از جمله دفاعیات «رامی شولی» یکی از نمایندگان واقعی مردم در دادگاه دولت روسیه بود که در این روزنامه چاپ میشد در اتخاذ تصمیم به مسلح شدن و تربیت کادر مجاهد توسط رهبران هوشیار و ازجان‌گذاشته تبریز خیلی مؤثر واقع شد. بخشی از این دفاعیات به این شرح است وی در دادگاه چنین گفت:

«... عیبی که در کار پیدا شد، تنها همین بود که ملت به دولت مطمئن شد، قول را فعل تصور کرده و از این رو فتوحات را کامل نکرده، ترک اسلحه نمود، بلی هیچ‌کس تصور نمیکرد که دشمن ملت از هستی او نمیگذرد. طبقات پست رعیت که اولین مجاهدین و فدائیان حریت بودند، عقیده دشمن خود را درست فهمیده بودند که از ملت خواهش می‌نمودند که ترک اسلحه نکرده، فریفته وعده‌های بی‌اصل

دولت نشوند. ولی افسوس که سایرین چنگ را کنار گذاشته و به پیروزی اول قناعت کردند. برای استنشاق هوای تازه حریت عجله کردند و این معنی سبب شد که دشمن مغلوب ملت را خواب‌خروگوشی داده و مشغول به تجدید قوای خود شد..... از این قرار از آزادی‌های سابق هیچ‌چیز برای ما باقی نمانده است و به یکبارگی به همان اوضاع عبودیت پیش از ماه اکتبر برگشته‌ایم.....» (۴)

به هنگام انتشار این دفاعیه در روزنامه صوراسرافیل رهبران دوراندیش تبریز که تمام وقایع روسیه را دنبال میکردند به این نتیجه رسیدند که محمدعلی میرزا از نظر ضدمردمی بودن و عدم تحمل آزادی کم از تزار روس نیست و خواه ناخواه دیر یا زود وی نیز همان بلا را بر سر ملت ایران خواهد آورد که پادشاه همسایه شمالی بر سر ملت خود آورد لذا با این آینده‌نگری خویش نه تنها توانستند بعد از به توپ بسته شدن مجلس در برابر دژخیم محمدعلی میرزا بایستند بلکه موفق شدند او را با اردنگی از مملکت بیرون کرده و مشروطه را از نو زنده کنند.

با این مثال‌هایی که ذکر شد تقریباً به اهمیت روزنامه‌ها در دوران پیشین پی بردیم و دیدیم که مطبوعات چگونه راهگشای پیشرفت و عظمت این ملت بودند و در این راهگشائی آذربایجان سهم عمده دارد، این خطه مردخیز بنا به سابقه انقلاب پیش مثل تمام نهادها در زمینه انتشار مطبوعات و جراید نیز گوی سبقت را از دیگران ربوده و تبریز دومین شهری بوده که بعد از تهران روزنامه منتشر کرده است و چنانکه خواهیم دید در این سرزمین چه روزنامه‌ها و نشریه‌های وزینی انتشار می‌یافتند و علاوه بر آن بعد از به توپ بسته شدن مجلس این تبریز دژ آزادی بود که مأمن و پناهگاه اغلب روزنامه‌نگاران آزاده بود که توانستند بعد از فرار از تهران به تبریز آمده و انتشار روزنامه خودشان را در این شهر از سر بگیرند.

با مطالعه این اثر خواهیم دید که روزنامه‌های منتشر شده در آذربایجان چه نقش بسزائی در ساختن تاریخ میهنمان ایفا کرده‌اند، اکنون که پرائر انقلاب کبیر اسلامی ملت ایران بساط دیکتاتوری از کشور رخت بر بسته امید است که آذربایجان در زمینه انتشار مطبوعات مقام دیرینه خود را احراز کرده و باز هم بتواند در ساختن جامعه فردا بر پایه آزادی و پیشرفت گام‌های مؤثری بردارد.

مجموعه حاضر تاریخچه مطبوعات آذربایجان است که راقم اذعان دارد که هم ناقص و هم نارساست ولی چون تاکنون در این زمینه اثری که شامل مجموعه روزنامه‌های آذربایجان باشد منتشر نشده است بر خود وظیفه دانست که این کار را شروع کند و از تمام فضلا و دوستان دانش‌دوست انتظار دارد که با راهنمایی‌های خود در رفع نارسائی‌ها نگارنده را ارشاد کنند.

صمد سرداری‌نیا

۱۳۵۹/۱/۱۰

۲- طاهرزاده بهزاد - قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت ایران (تهران - انتشارات اقبال و شرکاء ۱۳۳۴ - صفحه ۳۲)

۳- دکتر مهدی ملکزاده - تاریخ مشروطه ایران. ص ۱۳۳

۴- رحیم رئیس‌نیا - عزیزود و انقلاب (تهران - انتشارات چاپار ۱۳۵۷)

توجه

۱- خواستاران اشتراک می‌توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ریال) را از نزدیکترین شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بیجار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۲- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.

۳- ضمن تشکر و سپاسگزاری از همکاری بیدریغ نویسندگان مجله وارلیق باستحضار میرساند نظر باینکه تعداد صفحات مجله محدود است باکمال تأسف نمیتوانیم همه‌ی نامه‌ها و مقالات و اشعار همشهریان عزیز را چاپ نمائیم ضمناً برای رعایت شرایط و موازین علمی خواهش نمودیم در آخر مقالات مآخذ و منابع مورد استناد استفاده را مرقوم فرمایند و در ترجمه‌ها و ترانسکریپسیونها ضمن رعایت امانت و وفاداری بمتن در صورت حذف و یا اضافه و یا تغییر کلمه و یا قسمتی از متن تذکر لازم را در پائین مقاله بدهند.

۴- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخیه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریه‌های علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یاسایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۵- مجموعه ده شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

۶- حرمتلی اوخوجولار، وارلیغا علاقه بسلییه نلر «وارلیق» مجله‌سی اؤز ادبی و فرهنگ‌ی حیاتینا ادامه و ثرمگه سیزین مادی و معنوی یاردیمیزا احتیاجی وار. اؤز سئوھلی «وارلیغی» نیزین یاییلماسیندا اشتراک‌الدئدین و اونی اخوماغی علاقه‌مندلره توصیه ائدین.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن } ۶۴۵۱۱۷
} ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

آذربایجانین بۆیوک طنز شاعری

علی اکبر صابر

(۱۸۶۲-۱۹۱۱)